Бүхы оронуудай пролетаринар, нэгэдэгты!

БУРЯАД ҮНЭН

КПСС-эй Буряадай обкомой, Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй, Министрнүүдэй Соведэй орган

Газетэмнай 1921 оной декабриин 21-hээ гарана | № 228 (13717) | 1974 оной сентябриин 28, суббото | Сэн 2 мүнгэн

ОБЛАСТНОЙ ПАРТИЙНА ЭДЭБХИТЭДЭЙ СУГЛААН

Үсэгэлдэр, байгша оной сентябриин 27-до Улаан-Үдэ хотодо областной партийна эдэбхитэдэй суглаан болобо. КПСС-эй обкомой гэшүүд, гэшүүндэ кандидадууд, областной партийна организациин шалгалтын комиссиин гэшүүд, КПСС-эй райкомуудай секретарьнар, колхозууд, совхозууд болон промышленна предприятинуудай парткомуудай секретарьнар, республикын министерствэнүүд болон зургаануудай хүтэлбэрилэгшэд, дээдэ болон дунда hуралсалай газарнуудай, эрдэм ухаанай эмхи зургаануудай хүтэлбэрилэгшэд болон научно-педагогическа хүдэлмэрилэгшэд, зохёохы ажалтан болон үзэл сурталай бусад хүдэлмэрилэгшэд тус суглаанда хабаадаба.

«Белоруссиин партийна организацида суртал бодол хүтэлрүүлдэг кадрнуудые шэлэн томилхо, хүмүүжүүлхэ тухай» КПСС-эй ЦК-гай тогтоолтой дашарамдуулан, областной партийна организациин зорилгонууд тухай элидхэл КПСС-эй обкомой секретарь нүхэр А. А. БАДИЕВ хэбэ.

КПСС-эй горкомой секретарь С. В. АНГАПОВ, «Знание» бүлгэмэй республиканска организациин правлениин түрүүлэгшын орлогшо Г. Д. БАСАЕВ, партиин Мухар-Шэбэрэй райкомой нэгэдэхи секретарь Г. М. КОНЕВ, Улаан-Үдын авиационно заводой парткомой секретарь Г. Д. БОНДАРЕНКО, КПСС-эй Захааминай райкомой нэгэдэхи секретарь Н. Б. МИХЕЕВ, Доржи Банзаровай нэрэмжэтэ Буряадай багшанарай институдай ректор И. А. БАТУДАЕВ, КПСС-эй Кабанскын райкомой нэгэдэхи секретарь А. С. БЕРЕЩИНОВ, «Байгал» журналай главна редактор Н. Г. ДАМДИНОВ, ВЛКСМ-эй обкомой хоёрдохи секретарь П. П. ЕФИМОВ, СССР-эй Наукануудай академиин Сибириин отделениин Буряадай филиалай ниитын эрдэмэй институдай директорэй орлогшо В. Ц. НАЙДАКОВ, республикын гэгээрэлэй министрэй орлогшо З. А. ПИРОГОВА, Сэлэнгын аймагай Ленинэй нэрэмжэтэ колхозой парткомой секретарь В. Д. НИКОЛАЕВ, республикын мэргэжэл олгодог управлениин начальник И. П. СУЕТИН гэгшэд элидхэл зүбшэн хэлсэлгэдэ хабаадаба.

КПСС-эй обкомой нэгэдэхи секретарь нүхэр А. У. МОДОГОЕВ суглаан дээрэ үгэ хэлээ.

Суглаан дээрэ зүбшэн хэлсэгдэhэн асуудалаар зохихо тогтоол баталан абтаба.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ (баруун гарhаа): Захааминай аймагай Далахайн совхозой парткомой секретарь Б. Д. Балданов, Кабанскын аймагай Байгалай совхозой парткомой секретарь А. А. Попов, Баргажанай аймагай Хилганын совхозой парткомой секретарь М. Э. Молонов, Хурамхаанай совхозой парткомой секретарь Б. Б. Дармаев гэгшэд партийна эдэбхитэдэй суглаан дээрэ.

С. БАЛДУЕВАЙ фото.

КПСС-эй ЦЕНТРАЛЬНА КОМИТЕДТЭ, СССР-эй МИНИСТРНҮҮДЭЙ СОВЕДТЭ

КПСС-эй XXIV съездын Директивэнүүдэй, «1971—1975 онуудта СССР-эй арадай ажахые хүгжөөхэ гүрэнэй табан жэлэй түсэб тухай» СССР-эй хуулине гүйсэдхэн, залуу үетэнние хүмүүжүүлхэ бүри hайн арга боломжо хангаха, үхибүүдтэй бүлэнэртэ үзүүлэгдэдэг материальна туhаламжа ехэ болгохо, совет арадай байдал улам hайжаруулха гэhэн зорилгоор КПСС-эй ЦК, СССР-эй Министрнүүдэй Совет олзо оршо багатай бүлэнүүдэй үхибүүдтэнь тэдхэмжэ үзүүлхэ хэмжээ ябуулгануудые хараалжа, баталан абаба.

Бүхы бүлынь дундуур олзо оршо тэрэнэй гэшүүн бүхэндэ hара соо 50 түхэригhөө дээшэ болодоггүй байгаа hаань, үхибүүн бүхэндэнь hара бүрин 12 түхэригэй хэмжээтэй тэдхэмжэ 8 наhатай болоторнь түлэхөөр хараалагдана. Бүлынгөө бүхы олзо оршын үндэhөөр тэдхэмжэдэ хүртэхэ эрхыень тодорхойлхо үедэ салин хүлhэн, шагнал, колхозой хамтын ажахыда хэhэн хүдэлмэриинь түлөөhэн, пенси, тэдхэмжэ, стипенди ба бусад мүнгэн түлбэринүүд, тэрэшэлэн хубиинь ажахыhаа ородог олзо оршонууд хараада абтаха.

Хүдэлмэришэдэй, алба хаагшадай, сэрэгэй албатанай, hурагшадай, колхозуудай гэшүүдэй бүлэнэрэй үхибүүдтэ үгтэхэ тэдхэмжэ тодорхойлхо, түлэхэ хүдэлмэри предприятинуудта, эмхи зургаануудта, организацинуудта, колхозуудта, сэрэгэй частьнуудта, харин хүдэлмэрилдэггүй пенсионернүүдэй бүлэнүүдэйхи — социальна тэдхэмжын зургаануудта даалгагдана.

Үхибүүдтэ зорюулагдаhан тэдхэмжэ тэдэнэй эхэнүүдтэ — хүдэлмэрилдэг гү, али hурадаг газартань, хэрбээ эхынь хүдэлмэрилдэггүй гү, али hурадаггүй байгаа hаа — эрынь хүдэлмэрилдэг, алба хэдэг гү, али hурадаг газартань тодорхойлогдохо, түлэгдэхэ болоно.

СССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй 1944 оной июлиин 8-най Указаар тогтоогдоhон, олон үхибүүдтэй, ганса бэе эхэнүүдтэ түлэгдэхэ тэдхэмжэ тодорхойлгын ба түлэлгын гурим эдэ шэнэ тэдхэмжэнүүдэй хажуугаар хүсэндөө үлэхэ.

Олзо оршо багатай бүлэнэрэй үхибүүдтэ тэдхэмжэ үзүүлхын тула жэлэй турша соо 1,8 миллиард түхэриг гаргашалагдаха болоно.

Үхибүүдтэ үгтэхэ шэнэ тэдхэмжэнүүд 1974 оной ноябриин 1-hээ түлэгдэхөөр хараалагдана.

СОВЕТ-ВЕНГЕР ХӨӨРЭЛДӨӨНҮҮД БОЛОЖО ҮРГЭЛЖЭЛӨӨ

Совет-венгер хүтэлбэрилэгшэд КПСС-эй болон ВСРП-гэй, Советскэ Союзай ба Венгриин Арадай Республикын хоорондын хани барисаае, харилсаа холбоое саашадань гүнзэгырүүлгэ, батадхалгын асуудалнуудаар сентябриин 26-да Кремль соо hанал бодолнуудаа зүбшэн хэлсэжэ үргэлжэлөө.

Эдэ хэлсээнүүдтэ: Совет талаhаа — КПСС-эй ЦК-гай Генеральна секретарь Л. И. Брежнев, КПСС-эй ЦК-гай Политбюрогой гэшүүн, СССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй Түрүүлэгшэ Н. В. Подгорный, КПСС-эй ЦК-гай Политбюрогой гэшүүн, СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшэ А. Н. Косыгин, КПСС-эй ЦК-гай Политбюрогой гэшүүн, КПСС-эй ЦК-гай секретарь М. А. Суслов, КПСС-эй ЦК-гай секретарь К. Ф. Катушев, КПСС-эй ЦК-гай гэшүүн, СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшын орлогшо Н. К. Байбаков, КПСС-эй ЦК-гай гэшүүн, СССР-эй гадаадын хэрэгүүдэй министрэй нэгэдэхи орлогшо В. В. Кузнецов, КПСС-эй ЦК-гай гэшүүн, СССР-hээ ВНР-тэ байдаг элшэн сайд В. Я. Павлов гэгшэд хабаадаба.

Венгриин талаhаа — ВСРП-гэй ЦК-гай нэгэдэхи секретарь Я. Кадар, ВСРП-гэй ЦК-гай Политбюрогой гэшүүн, ВНР-эй Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшэ Е. Фок, ВСРП-гэй ЦК-гай Политбюрогой гэшүүн, ВСРП-гэй ЦК-гай секретарь К. Немет, ВСРП-гэй ЦК-гай Политбюрогой гэшүүн, «Таршадалми Селмэ» гэжэ журналай ахамад редактор В. Бенке, ВСРП-гэй ЦК-гай гэшүүн, ВНР-эй Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшын орлогшо И. Хусар, ВСРП-гэй ЦК-гай гэшүүн, ВНР-эй гадаадын хэрэгүүдэй министр Ф. Пуйя, ВСРП-гэй ЦК-гай гэшүүн, ВНР-hээ СССР-тэ байдаг элшэн сайд Д. Рапаи болон бусад хабаадаа.

Хөөрэлдөөнүүд үнэн хани барисаанай, аха дүү ёhоной оршон байдалда үнгэрбэ.

ЕХЭ ТЕАТРТА ОШОЖО ХАРАБА

ВСРП-гэй ЦК-гай Нэгэдэхи секретарь Я. Кадар түрүүтэй Венгриин Арадай Республикын партийно-правительственна делегациин гэшүүд, М. Кадар сентябриин 26-най үдэшэ ССР Союзай Ехэ театрта ерэжэ, С. Прокофьевой «Ромео ба Джульетта» гэжэ баледые хараба.

Венгриин Арадай Республикын, Советскэ Союзай гүрэнэй тугуудаар шэмэглэгдэhэн түбэй ложодо ВНР-эй партийно-правительственэнэ делегациин гэшүүдтэй хамта Л. И. Брежнев hамгантаяа, А. Н. Косыгин, СССР-эй культурын министр Е. А. Фурцева, СССР-эй гадаадын хэрэгүүдэй министрэй нэгэдэхи орлогшо В. В. Кузнецов, СССР-hээ ВНР-тэ байдаг элшэн сайд В. Я. Павлов hуугаа.

Зүжэгэй эхилхын урда тээхэнэ ВНР-эй, Советскэ Союзай гүрэнэй гимнүүд гүйсэдхэгдөө.

Наада харахаяа ерэhэн зон hууриhаа бодожо, шангаар альга ташан, Венгриин ба совет хүтэлбэрилэгшэдые амаршалба.

Баледэй гол партинуудые Е. С. Максимова, В. В. Васильев В. А. Левашов наадаа.

АХА ДҮҮ ЁhОНОЙ ОРШОН БАЙДАЛДА

Венгриин Арадай Республикын партийно-правительственна делегаци сентябриин 26-да КПСС-эй Центральна Комитедэй, СССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй, СССР-эй правительствын хүндэлэлдэ обед эмхидхэв.

Совет талаhаа нүхэд Л. И. Брежнев hамгантаяа, А. А. Гречко, В. В. Гришин, А. Н. Косыгин, Ф. Д. Кулаков, Д. С. Полянский, М. А. Суслов, А. Н. Шелепин, П. Н. Демичев, Б. Н. Пономарев, В. И. Долгих, И. В. Капитонов, К. Ф. Катушев болон бусад тушаалтад обедтэ байгаа.

ВСРП-гэй ЦК-гай Нэгэдэхи секретарь Янош Кадар түрүүтэй ВНР-эй партийно-правительственна делегациин гэшүүд обедтэ байба. Тэрэшэлэн Мария Кадар обедтэ байлсаа.

ВСРП-гэй ЦК-гай Политбюрогой гэшүүн, ВНР-эй Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшэ Ене Фок, КПСС-эй ЦК-гай Политбюрогой гэшүүн, СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшэ А. Н. Косыгин обедэй үедэ хани ёhоной үгэнүүдые хэлэжэ, хундага үргэбэ.

Обед аха дүү ёhоной, хани халуун оршон байдалда үнгэрөө.

(ТАСС).

hҮҮЛШЫН ГЕКТАРНУУД

Республикымнай олон колхоз, совхозууд өөhэдынгөө hүүлшын гектарнуудые хуряажа, энэ хахатагатай халуун хаhаяа хоёр-гурбан үдэрэй соо дүүргэхэнь. Түсэб... жэлэй тодорхойлхы ...дахи жэлэй таряа хуряалгада Ростовско областиин механизаторнуудай ...ээр ажаллажа, булта... оролдожо ургуул... үргасые богонихон болзорто эрхим hайн шанар... дүүргэхын тула республикымнай таряашад үнэн үедэ нилээд оролдоно. ...айн үүсхэл олониитэдэ ...дадаг гэжэ арад зон ...эг гэдэшэ.

...үүрэй аймагай «Дружба» колхозой суута механизатор, СССР-эй Верховно ...й депутат Очир Бадмаевич Аюшеев Ростовско областиин таряашадай дүй дүршэл үргэнөөр хэрэглэхэдээ, ургажа ябаа залуу үетэнние механизаторай мэргэжэлдэ hургая гэжэ республикынгаа механизаторнуудые уряалhан юм. Бэшүүрэй солото механизаторай гаргаhан hайн hайхан үүсхэлые ажахынуудай түрүү таряашад үргэнөөр дэмжэжэ, абаhан уялгануудаа шэнэлhэн байна. Байгша оной таряа хуряалгада Очир Бадмаевич таба мянгаhаа бага бэшэ таряа сохихо социалис уялга абанхай. Ленинэй орденто механизатор хараалhанаа үлүүлэн дүүргэхээр ажаллажа байна.

Тус ажахын дүй дүршэлтэй 3 комбайнер, тэрэ тоодо Аюшеев Бэшүүрэй совхозой таряалан дээрэ ажаллажа байна.

Сагай уларилай хэр таарамжагүй байбашье, Ара-Хэрээтын механизаторнууд орооhо таряанай hайн ургаса хуряана гэжэ эндэ онсо тэмдэглэлтэй. hаянай байдалаар, тус ажахын комбайнернууд шэниисэеэ хадажа дүүргэнхэй. hүүлшын 300 гектар талмайн обёос тэдэнэр ойрын хоёр-гурбан үдэрэй туршада хадажа, энэ харюусалгатай ажалаа сүм дүүргэхэнь.

Комбайнёрнуудай үдэр, hүнигүй суглуулhан ороохон Жалганай таряанай тоогто асарагдана. Мүнөө үедэ ажахын ороохоной тоогуудта 63320 центнер таряан поли дээрэhээ асарагдаа. Жалганай таряанай тоогто 20500 центнер таряан буунхай. Ороохо таряа сэбэрлэхэ оньhон машинанууд үдэр, hүнигүй хүдэлгэгдэнэ. Тоогые даагша Георгий Ефимович Попов ажалаа эмхи гуримтайгаар ябуулхые оролдоно. Ороохо сэбэрлэхэ, хиидхэхэ оньhон түхеэрэлгэнүүд hаадгүйгөөр хүдэлгэгдэнэ.

Зүүн-Сибириин соёлой институдай хоёрдохи, гурбадахи курсын студентнүүд эндэ илангаяа hайнаар ажаллаhа. Тэдэнэй хэhэн, бүтээhэн ажалынь магтаалтай. Ерээдүйн соёлой хүдэлмэрилэгшэд энэ харюусалгатай ажалдамнай hайнаар туhална гэжэ нютагай хүнүүд хэлсэнэ.

Үрэhэнэй ороохо сэбэрлэхэ хүдэлмэри түлэг дундаа. Энэ ажалаа октябриин 12 болотор дүүргэхээр ажахын хүдэлмэрилэгшэд оролдоно. Ерэхэ жэлэй тарилгада хэрэгтэй 6500 центнер шэниисын 5000 центнерынь сэбэрлэгдээд, складта хадагалагдаад байна.

Байгша ондо «Дружба» колхоз 10000 центнер таряа гүрэндэ тушааха түсэбтэй юм. hаянай мэдээгээр ажахы 8933 центнер ороохо тушааба.

Ойрын үдэрнүүдтэ ажахы гүрэндэ таряа худалдаха түсэбөө дүүргэхэнь.

Д. ХУБИТУЕВ.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: бүлэг студентнэр ажаллажа байна.

Б. ГАДЬЯНОВАЙ фото.

РЕСПУБЛИКЫН АЙМАГУУДТА ҮБhЭ, ТЭЖЭЭЛЭЙ БЭЛЭДХЭГДЭЖЭ, hОЛОО МОНОЙ СУГЛУУЛАГДАЖА БАЙhАН ТУХАЙ

1974 оной сентябриин 23-най мэдээн

(Түсэбэй дүүргэлтэ процентээр)

Аймагууд	Үбhэн	Сенаж	Силос	hолоомон гектар бүриhөө (центнерээр).
Баргажанай	66	8	52	3,0
Баунтын	101	—	—	—
Бэшүүрэй	78	112	31	5,0
Зэдын	38	46	35	5,9
Яруунын	47	18	—	3,1
Загарайн	60	175	22	4,2
Захааминай	77	120	53	5,8
Кабанскын	86	55	22	5,9
Хэжэнгын	62	69	16	2,4
Хурамхаанай	53	35	45	1,6
Хяагтын	62	22	26	6,4
Мухар-Шэбэрэй	56	114	18	5,7
Ахын	68	—	—	—
Прибайкалиин	72	68	45	6,3
Хойто-Байгалай	53	—	67	—
Сэлэнгын	54	15	45	—
Түнхэнэй	64	57	71	6,5
Улаан-Үдын	59	280	29	3,0
Хориин	57	37	—	2,8
Республика бүхыдөө	60	77	31	4,4

ТАСС-ай МЭДЭЭСЭЛ

«САЛЮТ-3» ГЭЖЭ НАУЧНА СТАНЦИ ДЭЭРЭ ХЭГДЭХЭ ХҮДЭЛМЭРИИН ПРОГРАММА АМЖАЛТАТАЙГААР ДҮҮРГЭГДЭБЭ

«Салют-3» гэжэ научна станци дээрэ хэгдэхээр хараалагдаhан хүдэлмэриин программа 1974 оной сентябриин 26-да сүм дүүргэгдэв.

Урда тээнь мэдээсэгдэhэнэй ёhоор, июниин 25-да Дэлхэйн шадархи замбуулинай замда гаргагдаhан энэ станциин ниидэлгэ тэрэнэй нарижуулагдаhан конструкциие, оньhон түхеэрэлгэнүүд ба аппаратурые шэнжэлэн шалгажа үргэлжэлхэ, научно-техническэ шэнжэлгэнүүдые хэхэ, жолоодогшотойгоор ба өөрөө ниидэлгын үедэ туршалгануудые бэелүүлхэ үг зорилготой байгаа.

«Салют-3» станци 90 суудхын туршада жолоодуулжа гү, али автомадай туhаламжаар ниидэхэ үедөө залан хүтэлхэ тон нарин түхеэрэлгэнүүдые, халуун-хүйтэние тааруулдаг, хүнэй амидарал хангадаг, радио-холбооной ба двигательнүүдэй оньhонуудые шэнжэлэн шалгаhан байна.

Станциин ниидэжэ ябаха үедэ научно-техническэ, медико-биологическа, арадай ажахын удха шэнжэтэй олон шэнжэлгэ ба туршалганууд хэгдээ.

Советскэ Союзай газар дайдын зарим участогуудай, тэрэ тоодо Дунда Азиин, Памирай, Кавказай районуудай, мүн Каспиин далайн фотозурагууд хүдөө ажахыда, ой модоной ажахыда, геологидо, геодезидэ, картографида хэрэглэхэ зорилгоор буулгагдаа.

Станци дээрэ хэгдэhэн медико-биологическа туршалгануудай гол шэглэлынь гэхэдэ, удаан саг соо хөөрэн дабшалгын хүнэй бэе махабадта ямараар нүлөөлдэг тухай шэнэ мэдээнүүдые абаха, бэеэ туршан дадхааха хэрэгсэлнүүдэй ба онол аргануудай үрэ нүлөөе, тэрэшэлэн ниидэлгын үедэ ажаhуудалай гурим ба ариг сэбэрые сахиха арга боломжо сэгнэхэ зорилготой байгаа.

Хүдэлмэриин гол программын дүүрэхэдэнь, шэнжэлгэнүүдэй ба туршалгануудай материалнуудтай бусаха аппарат сентябриин 26-да «Салют-3» станциhаа тусгаарлагдаhан байна. Хараалагдаhан саг соо тэрэнэй двигателиин түхеэрэлгэ хүдэлгэгдөөд, бусаха аппарат Газар дэлхэй тээшэ уруудан дабшаха замда оруулагдаа. Нягта агаар худар орохын урда тээ двигателиин түхеэрэлгэ тусгаарлагдаhан, харин Газарhаа дээшэ 8,4 километртэ парашюдай түхеэрэлгэ нээгдэhэн байна. Бусаха аппарат Советскэ Союзай газар дээрэхи хараалагдаhан районда буугаа.

«Салют-3» станци 90 суудхэ соо ниидэхэ гэжэ түрүүшээр түсэблэгдэhэн юм. Ниидэлгын үедэ борт дээрэхи түхеэрэлгэнүүдэй саашадаа хүдэлжэ үргэлжэлхэ арга боломжотой байhаниинь элирүүлэгдээд, автомадай туhаламжаар станциин ниидэлгэ үргэлжэлүүлэгдэхэ болоо. Нэмэлтэ программа дүүргэгдэхэдээ, научно-техническэ бүри ехэ мэдээнүүдые абаха арга олгохо.

Станци дээрэ хэгдэhэн туршалгануудай материалнууд шалгагдажа, шэнжэлэгдэжэ байна, хожом тунхаглагдаха.

«Салют-3» станциин ниидэлгын үрэ дүнгүүд хадаа замбуулинай станцинуудые бүри таарамжатай зохид болгохо, замбуулинай оньhон нарин шэнэ аппарадуудые бии болгохо арга олгохонь лабтай.

«Салют-3» станци ниидэжэ үргэлжэлhөөр.

„Ангарстрой“ гэжэ барилгын управлениин ба тэрэнэй субподрядна эмхинүүдэй хүдэлмэришэдэй, инженерно-техническэ хүдэлмэрилэгшэдэй, алба хаагшадай, „Томгипротранс“ институдай шэнжэлэн бэдэрэгшэдэй ба проект табигшадай социалис уялганууд

Байгал-Амарай түмэр зам бариха тухай КПСС-эй ЦК-гай, СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй шиидхэбэреэр урмашан зоригжожо, Зүүн Сибириин ба Алас-Дурна зүгэй үйлэдбэриин хүсэнүүдые саашадань хүгжөөхэ тухай Коммунис партиин, Совет правительствын анхарал оролдолгодо харюусан, «Ангарстрой» гэжэ барилгын управлениин, тэрэнэй субподрядна эмхинүүдэй барилгашадай, Транспортна барилгын министерствын «Томгипротранс» институдай шэнжэлэн бэдэрэгшэдэй, проект табигшадай коллективүүд ажалай бүтээсэ эрид дээшэлүүлhэнэй, техникэ ба барилгын оньhон түхеэрэлгэнүүдые аша үрэ ехэтэйгээр, гамтайгаар хэрэглэhэнэй, түрүү дүй дүршэл нэбтэрүүлhэнэй, материалнуудые алмаhанай ашаар, арьбалалта ехэтэй проектнүүдые зохёон табиhанай ашаар иимэ уялгануудые абаба:

— Лено станциhаа Байгалай тоннель хүрэтэр 284 километр утатай Байгал-Амарай түмэр замай баруун участок дээгүүр арадай ажахын ашаа зөөхын тула харгы болзорhоонь жэлээр урид ашаглалгада оруулха. Лено мүрэн дээгүүр хүүргэ барижа, 1975 ондо Чудничный разъезд хүрэтэр, 1976 ондо Небель разъезд хүрэтэр, 1977 ондо Улькан станци хүрэтэр түмэр замай барилга хэжэ дүүргэхэ;

— БАМ-ай баруун участок дээрэ барилга хэхэ энэ жэлэйнгээ түсэбые октябриин 15 болотор дүүргэхэ;

— Тайшет—Лено гэhэн түмэр замай линиин хоёрдохи замые хараалагдаhан болзорhоо нэгэ жэлээр урид ашаглалгада оруулха.

Ажалай ба үйлэдбэриин эмхидхэл нарижуулан hайжаруулhанай, барилгын хүдэлмэрине индустрижүүлhэнэй, оньhожоруулhанай ба табан үдэрэй даабарие дүрбэн үдэр соо дүүргэхын түлөө мүрысөө үргэнөөр дэлгэрүүлhэнэй ашаар ажалай бүтээсэ дээшэлүүлхэ түсэбтэ даабаринуудаа жэл бүри үлүүлэн дүүргэхыень хангаха. Түсэбөөр хараалагдаhан даабаринуудhаа 0,3 процентhээ бага бэшэ хэмжээнэй ашаг олзо түсэбhөө гадуур абаха.

Түмэр замай барилгада хүдэлдэг бригадануудай 25-hаа доошо бэшэ процентынь нэн түрүүн комсомол-залуушуулай коллективүүдые Социалис Ажалай Герой нүхэр Злобиной дурадхаhан бригадна ажахын тоосооной шэнэ гуримаар 1975 оной дүрбэдэхи квартал хүрэтэр хүдэлгэдэг болгохо.

Шэнжэлэн бэдэрэгшэд, проект табигшад проектно-шэнжэлэн бэдэрэлгын хүдэлмэрээ болзорhоонь урид, имагтал эрхим шанартайгаар дүүргэхые уялгалба.

Түмэр замай барилгашад алмалта арьбалалта хэхын түлөө эдэбхитэй тэмсэлдэ хам оролсобо. Барилга дээрэ эльгээгдэhэн техникэ, оньhон түхеэрэлгэнүүдые гамтайгаар, аша үрэ ехэтэйгээр хэрэглэхэ гэhэн уялга абаhан байна. Оньhон түхеэрэлгэнүүдые, автомашинануудые, барилгын бусад техникэ hайнаар ашаглахын түлөө, капитальна заhабари хэнгүйгөөр эдэнние ашаглаха болзор ехэдхэхын түлөө оньhон түхеэрэлгэ бүхэндэ ажалай бүтээсэ үлүүлэн дүүргэхын түлөө оньhожоруулагдаhан колонноуудай участогуудай, механизаторнуудай экипажнуудай дунда социалис мүрысөө үргэнөөр дэлгэрүүлхэ. Машинануудые хэрэглэхэ, ажалай бүтээсын холын хараата нормонуудые дүүргэхэ талаар тогтоогдоhон даабарие 5—10 процентhээ бага бэшээр үлүүлэн дүүргэхэ.

Таюра, Киренга станцинууд ба 1974—1975 онуудай үбэлэй үедэ түдэлмэришэдые, алба хаагшадые байрлуулхын тула барилга-хабсаралгын подразделенинүүдэй байха бусад тосхонуудта байшан гэрнүүдые, хамтын байрануудые, овощ хадагалха газарнуудые, hургуулинуудые, хүүгэдэй саадуудые, хүн зоной ажаhуудал хангадаг эмхинүүдые, банинуудые, клубуудые, мүн соёлой-ажаhуудалай ба коммунальна бусад барилгануудые бодхоохо түсэбүүдые болзорhоонь урид дүүргэхээр уялганууд дотор хараалагдана.

ЖЭГДЭ БЭШЭЭР ЭМХИДХЭГДЭЭ

...аймагай ажахынуудта дээрэ 20100 ...намарай паар хахал... ...ерэй тарилгын эхил... хахалагдаhан бэлэн ...байха гэhэн түсэб ...юм. Аймагай олон... ...совхозууд таряа ...хойноhоо hолоо... суглуулан хуряажа ...намарай паар ...эхилэ юм.

...нь, 3200 гектар ...паар хахалха тү... Борьёогой совхоз ...ган гектарта дүтэ... ...0 гектар хахалха ...Ленинэй нэрэмжэ... ...хоз 1300 гектар хахалха байна. Эдэ ажахынуудай бүхы тракторнууд ...суглуулха, паар хахалха хүдэлмэридэ табигдаа.

Доржи Банзаровай ...колхоз 12 «ДТ-75» трактораа, hолоомо хуряалга, намарай паар хахалха хүдэлмэридэ табинхай. Эндэ 1800 гектарта паар хахалха түсэбөө хахадлаад, hүүлэй үедэ бүри эршэтэйгээр ажаллажа байна. Колхозой 1-дэхи отделениин механизатор Базарсада Дашажапов «ДТ-75» тракторaар үдэртөө 10—12 гектар хүрэтэр хахалжа урдинэ. Энэ тракторист 150 гектар намарай паар хахаланхай. Үнинэй тракторист Тамасүрэн Мансарунов мүн лэ түрүү зэргэдэ ябана.

Колхозой 2-дохи отделениин механизаторнууд Жаргал Галсанов, комсомолой гэшүүн Юрий Доржиев гэгшэд үдэр бүриингөө даабарие 120—125 процент дүүргэнэ. hаяын үдэрнүүдтэ hолоомоёо полинууд дээрэhээ хамтаараа хуряагаад, цахинаа хахалжа эхилбэ.

1500 гектар намарай паар хахалха түсэбтэй «Мир» колхозой механизаторнууд түсэбөө хахадhаань үлүүлбэ. 3-дахи отделениин тракторна бригада 500 гектар хахалха түсэбөө дүүргэхэ дүтэлөө. Эндэхи тракторна бригадын гэшүүд (бригадирынь Александр Дмитриевич Селецкий) намарай паар ерэхэ жэлэй баян ургасын эхин гэжэ зүбөөр ойлгожо, энэ хүдэлмэриее эхилhээр үнинэй. Таряа хуряаhан түрүүшын полинуудай сүлөөрэмсөөр намарай паар дары хахалжа захалhан юм. Эндэхи трактористнууд Иван Усов, Иннокентий Бутусин гэгшэд үдэр бүриингөө даабарие 130—135 процентдэ хүргэнэ.

Гэхэтэй хамта намарай паар хахалалгада хайша хэрэгээр хандажа байhан ажахынууд аймаг дотор бии. Жэшээнь, «Коммунизм» колхоз миил 400 гаран гектар, «Заречный», Оёорой, Ториин совхозууд оройдоол 400—600 гектар намарай паар хахалаа. Эдэ ажахынууд тус тустаа 2—3 мянган гектарай таряа сэхэ, суглуулан хуряажа абаhан болбошье, hолоомо суглуулха, намарай паар хахалха хүдэлмэреэ тэсэшэгүйгөөр унжагайруулна. Сентябриин 16-най байдалаар 2250 гектарай таряа хуряажа абаhан «Октябрьский» совхоз нэгэшье гектар намарай паар хахалаагүй байгаа. Энэ хүдэлмэрие hаял эхилээ.

Д. АЮШЕЕВ,
манай корр.

Мүрысөөнэй хүмүүжүүлхы үүргэ

ҮҮСХЭЛЫЕ УЛАМ ДАЛИЖУУЛХА

Ойлгууламжын хүдэлмэри ойлгосотойгоор, һонирхолтойгоор, этигэмээр ябуулха шухала гээд КПСС-эй XXIV съездын материал дотор онсолон тэмдэглэгдэнхэй. Энэ зорилго бэелүүлхэ ёһотой агитколлективүүдтэ, агитаторнуудта ехэ анхарал хандуулха ёһооро хандуулагдана.

Манай заводой агитколлективтэ 94 хүн бии юм. Тэдэнэрэй 90-ниинь хүдэлмэришэд. Ойлгууламжын хүдэлмэри һайнаар ябуулхын тулада 5 хүнһөө бүридэһэн методическа совет байгуулагдажа, заводой партком дээрэ баталагдаа һэн. Эдэ табан гэшүүдэй уялга ямараар хубаагданаб гэхэдэ, методическа соведэй түрүүлэгшэ гээд байха, агитационно талмайдахи хүдэлмэри ударидаха хоёр орлогшонор, хүдэлмэришэдэй ажал дээрэ хүдэлдэг агитаторнуудай хүдэлмэри хүтэлбэрилдэг орлогшо. агитатор-хүмүүжүүлэгшэдэй (наставнигуудай) ажал ударидадаг орлогшо гээд хубаариланхайбди.

Методическа Соведэй түсэб хахад жэлээр табигдадаг юм. Энэ Соведэй зүблөөн дээрэ ямар асуудал зүбшэгдэдэг бэ гэхэдэ, агитколлективүүдэй хүгэлбэрилэгшэдэй тоосоо шагнадаг, эрхим агитатор-хүмүүжүүлэгшэдэй дүй дүршэл тухай, үйлэдбэриин участогуудтахи агитаторнуудай хүдэлмэри тухай харагдадаг байна.

Үнгэргэгдэдэг хөөрэлдөөнүүдые хаража үзэхэдэ, агитаторнууд ехэнхидээ өөһэдынгөө байдалай бодото жэшээнүүдые үргэнөөр хэрэглэдэг байна. Энэнь хөөрэлдөөе ойлгосотой болгоно. Үйлэдбэриин түрүүшүүл, шэнэ үүсхэгшэдые магтаха, тэдэндэ соло дуудаха, тэдэнэрэй туйлаһан амжалта дэлгэжэ харуулха, адли эрхэ байдалда ажаллаад, хажуудахи нүхэрынь ажалай үндэр бүтээсэ яагаад туйланаб гэжэ харуулха шухала гэжэ цехүүдэй партийна организацинууд агитаторнуудта заадаг юм. Иигэжэ агитаторнуудай оролдосотой ажалай ашаар завод дотор гараһан үүсхэл үргэнөөр дэлгэрдэг болонхой.

Агитаторнуудай хүдэлмэриин түрүү оншо арга нэбтэрүүлхэ гээшэ мүрысөөнэй ябаса тухай мэдээсэлтэй холбоотой юм. Хүршэ цехтэ, предприятида ажал хэрэг ямараар ябанаб гэжэ ото соносхогдожо байдаг юм. Агитаторнууд ойлгууламжынгаа хүдэлмэри заводойнгоо үүдэнһээ эхилдэг байна.

Ленинскэ комсомолой 50 жэлэй ойн нэрэмжэтэ Улаан-Үдын прибор бүтээлгын заводой үүдэндэ хүдэлмэришэдынь, ерэһэн айлшад заатагүй тогтожо, үйлэдбэриин үрэ дүнгүүдтэй, заводой ажабайдалтай танилсадаг юм.

Заводой үүдэ оромсоор: 9-дэхи табан жэлэй, 4-дэхи тодорхойлхы жэлэй зорилгонуудые, мүрысэдэг цехүүд болон таһагуудай хэниинь мүнөөдэр түрүүлжэ ябанаб, эрхим ухаалан зохёогшодые хаража болоно. Мүн авиационно заводтой мүрысэдэг юм. Энэ мүрысөөнэйнь дүн, түрүү онол арга, түрүү үүсхэл гэхэ мэтэнүүд эндэ дэлгэрэнгыгээр харуулагданхай байдаг. Иигэжэ эли тодоор, үзэмжэтэйгөөр заводойнгоо ажабайдал харуулхада, хүдэлмэришэн бүхэнэй, бүхы коллективэй ажалда һайн нүлөө үзүүлжэ байдаг юм.

Дүрбэдэхи, тодорхойлхы жэлэй түсэб үлүүлэн дүүргэхэ гэһэн зорилготой хөөрэлдөөнүүдые агитаторнууд үнгэргэдэг байна. Энэ хүсэл эрмэлзэлынь бодото ажалаар, заводой коллективэй хараалһан түсэбөө үлүүлэн дүүргэлгээр батадхагдадаг гээшэ. Жэшээнь, байгша оной түрүүшын хахад жэлэй түсэбые заводой хүдэлмэришэд товарна продукци худалдалгаар, продукци гаргалгаар болзорһоо урид дүүргээ һэн. Мүнөө энэ дабшаса, далайсаяа алданагүйбди. Агитаторнууд хөөрэлдөөндөө гансахан заводойнгоо байдалһаа жэшээ баримта харуулдаг бэшэ, харин районой, городой, республикынгаа туйлаһан амжалта хэрэглэлсэдэг юм. Парти, правительствын гаргаһан тогтоол болон бусад материалнуудые хүн зондо хөөрэжэ үгэдэг байна. Заводой паркомой партийна кабинет лекцинүүд болон хөөрэлдөөнүүдэй тематика зохёодог гуримтай.

Социалис мүрысөөндэ түрүү һуури эзэлхэб гэһэн асуудалда агитаторнууд гол анхаралаа хандуулна бэшэ, харин тэрэ һуури бүхөөр бариха, социалис мүрысөө һайжаруулха шэнэ арга бэдэрхэ гээшые шухалада тоолодог юм. Түрүү үүсхэл, үйлэдбэриин түрүүшүүл, шэнэ үүсхэгшэд заводой коллективэй түрүү һуури эзэлхэ талада ехэ үүргэтэй байна. Тиимэһээ энэ асуудалда ехэ һаналаа табигдадаг гээшэ. Байгша оной январиин 7-до заводой хүдэлмэришэд, инженернүүд, техникүүд болон алба хаагшадай митинг болобо. Партида, совет арадта КПСС-эй ЦК-гай хандаһан Хандалгатай эндэ танилсаһан байнабди. Тиигэхэ зуураа түрүү хүдэлмэришэд дүрбэдэхи жэлэй түсэб, табан жэлэй түсэб болзорһоонь урид дүүргэхэ үүсхэл гаргаһан байна. Хараалһан зорилгоёо бэелүүлхынь тулада заводой дирекци, партком ажалшадые зоригжуулдаг, мүрысөөндэ үүсхэл гаргагшадта ехэ һаналаа табидаг байна.

Заводой үнинэй хүдэлмэришэн-токарь Владимир Фёдорович Шумилов табан жэлэйнгээ түсэб болзорһоонь урид дүүргэхэ үүсхэл гаргаһан байна. Нүхэр Шумилов 1963 онһоо манай заводто хүдэлжэ эхилһэн юм. Богонихон болзор соо 5-дахи разрядай токариин мэргэжэл шудалаа. 1969 онһоо продукцияа шалгалтагүйгөөр гушаана. Юһэдэхи табан жэлэй тодорхойлхы 4-дэхи жэлдэ токарь Шумилов дээшэлүүлэгдэһэн уялга абаһан байна. Уралан нарижуулгын хоёр дурадхал оруулжа нэбтэрүүлээ. Эдээнние нэбтэрүүлһэнэй, үйлэдбэриин эмхидхэл һайжаруулһанай ашаар 1973 онойхидо орходоо ажалай бүтээсэ 20 процентээр дээшэлүүлхэ, эрхим шанартай продукци тушааха, хоёр хүдэлмэришэдые токариин мэргэжэлдэ һургаха, гурбан залуу токарьнуудые шефтээ абажа һургаха гэхэ мэтын уялга абаһан байна. Арга боломжонуудаа хаража үзөөд, табан жэлэйнгээ түсэбые В. И. Ленинэй түрэһөөр 105 жэлэй ойдо дүүргэхэ уялга В. Ф. Шумилов абаа һэн. 1973 онойнгоо түсэб октябриин 1-дэ дүүргээ.

Ажалда амжалта туйлаһанайнгаа, цехэй, заводойнгоо ниитын ажабайдалда эдэбхитэйгээр хабаадаһанайнгаа түлөө В. Ф. Шумилов Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй Хүндэлэлэй грамотаар, «министерствын социалис мүрысөөнэй отличник» гэһэн значогоор шагнагдаад, заводой хүндэлэлэй дэбтэртэ бэшэгдээ. 1973 ондо «эрхим токарь» гэһэн нэрэ зэргэдэ хүртэһэн байна. Тиихэдэ наймадахи табан жэлэй дүнгөөр нүхэр Шумилов Ленинэй орденоор шагнагданхай.

Заводой 88 хүдэлмэришэд нүхэр Шумиловай дурадхал баталжа, үүсхэлыень дэмжэһэн байна. Эдэнэр бултадаа өөһэд өөһэдынгөө түсэб амжалтатайгаар дүүргэжэ ябанад. Энэ түрүү хүдэлмэришэнэй үүсхэл дэлгэрүүлхэ хэрэгтэ үйлэдбэриин участогуудта ажалладаг агитаторнууд ехэ үүргэ дүүргэһэн байна. Гансашье энэ үүсхэл дэлгэрүүлхэ гэжэ оролдоно бэшэ, харин коллективэй хүдэлмэридэ туйлагдаһан амжалтые шадаал һаа, түргэнөөр хүндэ дуулгаха гэһэн — иимэ гол шэглэлтэйгээр агитаторнууднай хүдэлдэг юм. Үдын забһарлалгын үедэ агитаторнууд хөөрэлдөө хэдэг даа. Завод дотороо мэдээсэлэй үдэр (четверг) тогтоогдонхой. Энэ үдэр заводой хүдэлмэришэд ажалһаа 20—30 минута урид ерэдэг гуримтай. Һүүлшын һонинууд дуулгагдадаг, ажалда тохёолдоһон дутагдалнууд тухай хөөрэжэ үгэдэг байна. Мүн Валентина Корданенко гэдэгэй үүсхэл дэлгэрүүлхэ талаар агитаторнууд ехэ ажал хэһэн байна.

В. Корданенко гэгшын хүтэлбэрилдэг комсомол-залуушуулай бригада 1974 оной түрүүшын 4 һарын түсэбые комсомолой XVII съездын нээгдэхэ үдэр болотор дүүргэхэ үүсхэл гаргаа һэн. Комсомол-залуушуулай 35 бригада энэ үүсхэл дэмжээ бэлэй. Дээшэлүүлэгдэһэн уялгаяа 12 бригада болзорһоонь урид дүүргээ. 23 бригада энэ уялгаяа болзор соонь дүүргэжэ, ВЛКСМ-эй XVII съездэ эрхим бэлэг бариһан тухайдаа элидхээ һэн.

«Социалис мүрысөө улам һайнаар эмхидхэхэ тухай» КПСС-эй ЦК-гай тогтоол дотор, партида, совет арадта КПСС-эй ЦК-гай хандаһан Хандалга дотор продукциин шанар һайжаруулха хэрэгтэ онсо анхарал хандуулагдана. Радио-хабсаргагша П. И. Вусовиков «голодоһогүй продукци гаргаха» гэһэн үүсхэл гаргаһан байна. Заводой хүдэлмэришэдэй 30 процентнь энэ үүсхэл дэмжээ һэн. Энэ үүсхэл тухайда агитаторнууд мүн лэ хөөрэлдөө хэһэн, гэрэнниис дэлгэрүүлхэ хүдэлмэри ябуулһан байна. Табан жэлые дүрбэн жэл долоо һара соо дүүргэхэ гэһэн үүсхэл В. В. Стефурак гэдэгэй ударидадаг бригада гаргаа. Энэ үүсхэл тухайда үйлэдбэриин участогуудта агитаторнууд ехэ хөөрэлдөө хээ юм. Мүнөө тус бригадынхид 1974 оной декабрь һарын түсэб дүүргэнхэй.

Токарь В. Г. Балабаев детальнуудые хэхэ шэнэ арга дурадхаа. Энээнэй ашаар эдэнние бүтээхэ болзор хороогдонхой. Энэ токариин аргаар 14 хүн хүдэлнэ. Энэмнай мүн лэ агитаторнуудай оролдолгогүйгөөр үнгэрөөгүй байха юм. Дүрбэдэхи тодорхойлхы жэлдэ алмаһан материалаараа хоёр үдэр хүдэлхэ үүсхэл нэгэ цех гаргаһан байна. Заводой хүдэлмэришэдэй 10 процентнь энэ үүсхэл дэмжэнхэй, эдэнэр абаһан уялгаяа бэелүүлжэ байна гэжэ хэлэхэ хэрэгтэй.

Бүхы завод дээрэ абаад хараха болоо һаа, бүхы хүдэлмэришэдэй 80 процентнь түрүү аргануудые дэмжэнхэй, хүдэлжэ байна. Агитатор, пропагандистнар энэ хэрэгтэ ехэ үүргэтэй байһаниинь ойлгосотой. Уран хурса үгэтэй, зондоо хүндэтэй агитаторнуудые тооложо барагдашагүй олон.

Ойлгууламжын, үзэл сурталай хүдэлмэри һайжаруулха талаар бүхы юумэн хэгдээ гэхэ аргагүйбди. «Белоруссиин партийна организацида суртал бодол нэбтэрүүлдэг кадрнуудые шэлэн томилхо, хүмүүжүүлхэ тухай» КПСС-эй ЦК-гай тогтоолой эрилтын ёһоор ехэ юумэн хэгдэхэ, агитаторнууд, пропагандистнарые хаража үзэхэ, тон бэрхэ хүнүүдые энэ ажалда табиха гэжэ ойлгонобди, тиигэхэ гэжэ оролдодогшье байгдаа.

Бидэнэрэй, үзэл сурталшадай хүдэлмэри табан жэлэй түсэб дүүргэхэ хэрэгтэ зоной зориг бадаруулха гэһэн үүргэтэй. Энээнэй тулада бидэнэр оролдонобди.

А. ХОМЯКОВ,
прибор бүтээлгын заводой паркомой методическа соведэй түрүүлэгшэ.

КЕМЕРОВСКЭ об... «Южкузбассуголь» ко... дай междуреченскэ «Р... ская—1» шахтын гурб... участогай Николай ... ковой бригада хада ... геологиин хүндэ хүш... байдалда малталга хэ...

Хада малталгын ... болон ажалай түрүү ... арга гүйсэд һайнаар х... жэ, тус коллектив ... эхинһээ хойшо газар ... хүндэ хүшэр эрхэ б... 100 гаран погонно ме... талга хэжэ, үнгэрһэн ... жэлэй ажалай дүн... шахтынгаа горнягууд... да дэлгэрһэн социал... рысөөндэ түрүүлжэ ... байна.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: бр... гэшүүд (зүүн гарһаа) ... ходчик А. Е. Козлик... гадир Н. А. Паршук... комбайнай машинист ... Полозков.

ТАСС-ай фотохро...

ТҮРҮҮШҮҮЛДЭЭ ТҮШЭГЛЭН

Юһэдэхи табан жэлэй дүрбэдэхи, тодорхойлхы жэлэй даабари болзорһоонь урид дүүргэжэ, хараалагдаһан түсэбһөө гадуур 50 мянган тонно нүүрһэ малтан абаба. Республикынгаа промышленностиин хэрэглэмжэдэ эльгээхэ гэһэн социалис уялга Бага-Холбоолжоной нэмэл аргаар нүүрһэ малтадаг уурхайн коллектив абаһан юм. Манай уурхайн хүдэлмэришэд бии байгаа арга боломжонуудаа һайса хаража үзөөд лэ, иимэ ехэ зорилго урдаа табиһан юм. Автомашинануудай жолоошод, экскаваторай машинистнүүд дундаа мүрысөөндэ оролсоо бэлэй.

Уурхайдамнай дүй дүршэлтэй, эрхим түрүү хүдэлмэришэд олон ааб даа. Ленинэй орденоор шагнагдаһан П. В. Балалаешников, Октябриин Революциин ордено кавалер П. К. Коновалов, СССР-эй нүүрһэнэй промышленностиин министерствын хүдэлмэришэдэй дунда дэлгэрһэн мүрысөөнэй отличник А. К. Шевченко гэгшэд түрүү ажалай үльгэр жэшээ харуулжа байдаг. Эдэнэр оньһон техникээ минута, секунда соошье миин байлгангүйгөөр ашаглажа, газар, нүүрһэ малтаха даабаряа холо үлүүлэн дүүргэнэд.

ЭШ-10/70 экскаваторай машинист Феоктист Николаевич Башеев дүрбэдэхи тодорхойлхы жэл соо 2,500 мянган кубометр газар малтахаар уялга абаһан юм. Байгша оной найман һара соо 1,760 мянган кубометр газар малтаад байна. Энэ экскаваторай коллектив үгэдөө хүрэхөөр лэ хэбэртэй.

П. В. Балалаешников, П. И. Коновалов, А. К. Шевченко гэгшэд юһэдэхи табан жэлэй дүрбэн жэлэй даабари болзорһоонь урид сентябриин 2-то амжалтатайгаар дүүргээд, мүнөө 1975 оной түсэбөөр хүдэлжэ байна. Манай бэшэшье олон хүдэлмэришэд амжалтатай һайнаар хүдэлнэ. Эдэнэр «мүнөөдэр үглөөдэрэйхиһөө, үглөөдэр мүнөөдэрэйхиһөө һайнаар хүдэлхэ» гэжэ оролдоно. Тиимэһээл бултадаа түсэб даабаряа дүүргэжэ шадана.

Нэмэл аргаар нүүрһэ малтадаг Бага-Холбоолжоной уурхайн хүдэлмэришэд байгша оной юһэ һара соо нүүрһэ малтаха даабаряа бүри сентябриин 10-да дүүргэнэд. һарын дүүрэтэр үшөө 65 мянган тонно нүүрһэ малтахаар шиидээ бэлэй. Энэ зорилгоёо бодото дээрэнь бэелүүлхын тула үдэр һүниеэ илгангүй, улам шангаар хүдэлжэ байна.

М. ВЛАСОВ,
нэмэл аргаар нүүрһэ малтадаг Бага-Холбоолжоной уурхайн хоёрдохи участогай начальник.

ЕРЭЭДҮЙ ТУХАЙ БОДОМЖОЛОН

Байгаали хамгаалха, байгаалиин баялигуудые зүбөөр хэрэглэхэ комисси СССР-эй Наукануудай академиин Сибириин таһагай президиумдэ байгуулагданхай. Новосибирскын, Томскын, Красноярскын, Эрхүүгэй болон Якутскын академическа хорин долоон институдай биосферые арщалан хамгаалха талаар хэжэ байһан шэнжэлхы түсэб зохёохо тэрэнэй гол зорилгонь болоно.

Эрдэмэй эдэ эмхи зургаануудай ямар асуудалнуудые шэнжэлэн үзэжэ байһан тухай комиссиин эрдэмтэ секретарь, хүдөө ажахын эрдэмэй кандидат В. К. Шепелева ТАСС-ай корреспондентдэ иигэжэ хөөрэбэ;

— Сибирь ой модоор баян. Урдань энэ баялигыень «барагдашагүй» гэдэг байгаа. Теэд байгаалиин ямаршье баялиг, тэрэнние гамтайгаар хэрэглээгүй һаа, дууһаха бшуу. В, Н. Стукачевой нэрэмжэтэ ой модоной институт ургамалай физиологи болон биохимиин институдтай хамта «Хүн ба ой модон» гэһэн асуудалые шэнжэлэн үзэдэг гол түбүүд мүн.

Промышленностиин үлэгдэлһөө хото шадарай агаарые хамгаалха асуудал шэнжэлгэ мүн баһа гол темэнүүдэймнай нэгэн болоно. Агаарай оптикын институдай эрдэмтэд шэнэ аппаратурын туһаламжаар промышленностиин багаханшье үлэгдэлые «обёоржо» шададаг.

Сибирь — хүсэтэ гол мүрэнүүдэй, нуурнуудай хизаар. Братск, Усть-Илимскдэ хүнэй гараар далайнууд тогтоогдоо. Сибириин уһанай баялигые Дунда Ази руу шэглүүлэн урадхуулха ехэ түсэб бэелүүлэгдэхэ. Энэнь Сибириин байгаалида ямараар нүлөөлхэб? Энэнь сагай уларилда, газарай үрэжэлдэ, газар дорохи уһанай хэмжээндэ нүлөөтэй байха гү? Эдэ бүхы асуудалнуудые шиидхэлгэдэ институдуудынай булта шахуу оролсонхой.

Байгаалиие сахин хамгаалга ба тэрэнэй баялигые зүбөөр ашаглан хэрэглэлгэ — эдэ асуудалнууд хоорондоо нягта холбоотой. Катализай, нефтиин, химиин, теплофизикын институдуудай эрдэмтэд промышленностиин элдэб үлөөдэһэнүүдые хэрэглэхэ асуудалнуудые шэнжэлнэ. физикын институдай коллектив гол мүрэнүүдэй болон хэрэглэгдэһэн уһанай бүридэлые автомат аргаар хинан шалгаха түхеэрэлгэ бэлдэжэ байнхай.

«Научно-техническэ дэбжэлтые түргэдхэхэ хэмжээ ябуулгануудые байгаалиин баялигуудта эзэн ёһоор хандаха, агаарые, уһые бузарлуулхагүй, газарай үрэжэлые муудхуулхагүй байхаар хараалха хэрэгтэй» гэжэ партиин XXIV съезд дээрэ хэлэһэн тоосоото элидхэл соогоо нүхэр Л. И. Брежнев хэлээ һэн. Сибириин эрдэмтэд энэ зорилгые бэелүүлгэдэ бүхы ажал ябуулгаяа зорюулна.

Д. ЗОЛОТОВ.

Сибириин газар дайдада

ЭРДЭМ—БАЙГАА... ХАМГААЛГАД...

Оршон тойронхи байгаалиие хамгаалха гээшэ Р...эй арадай ажахые хүгжөөхэ 1974 оной түсэбтэ о...ри эзэлнэ. Хото шадарай агаарые сахин һэргыл... нуурнуудые сэбэр байлгаха, газарай үрэжэл һайжа... ой модо һэргээхэ талаар ехэ ажал ябуулагдана. Э...дэ Россин Федерацида эдэ зорилгонуудта гарга... хаар миллиардһаа дээшэ түхэриг һомологдонхой.

Эдэ ехэ зорилгонуудые бэелүүлхын түлөө РС... бүхы хизаар, областьнуудта хэдэн миллион хүн ... ли сахин хамгаалхые оролдон ажаллана. Сибири... газар дайдаяа шэмэглэн гоёоходонь Москвагай ... туһална. Эдэ асуудалнуудые шиидхэлгэ тухай Т... корреспондентнүүдэй мэдээсэлнүүд доро толилю...

ШАХТАНУУДАЙ НОГООН БУҺЭЛҮҮР

Новокузнецкын ой модоной туршалгын ажахы шахтануудай байһан газар дээрэ модо һуулгаха жэлэйнгээ түсэб дүүргэбэ. Шулуу нүүрһэнэй предприятинууд шадар 250 гектарта нарһанай, хуһанай, шасарганын сагдуул һөөгүүд һуулгагдаа.

Модо һуулгажа, газарые һайжаруулга хаа хаанагүй шухала юм. Гэбэшье Кузбасс шэнги индустриальна хүсэтэ түбтэ иимэ ажал ябуулха гээшэ илангаяа шухала болоно. Даншье ехэ бэшэ талмай дээрэ эндэ зуу гаран шахта, шулуу нүүрһэнэй разрезүүд оршоно. Шахтын малтагдаһан газар һүүлээрнь доошоо һуужа, газарай нюрууе гэмтээдэг гээшэ.

Шахтануудай нэгэнэй байһан газарые энэ хотынхид «Һарын нюруу» гэжэ найман жэлэй саада тээ нэрлэдэг байгаа юм. Тоолошогүй олон нүхэнүүд, шатажа борлошоһон газар, хэрэглэлһээ гараһан үнэһэн хүхэ терриконууд... — энэ газар иимэ болошоһон байгаа бшуу.

Новокузнецкын ой модоной ажахын ахамад лесничи, РСФСР-эй габьяата лесовод Л. П. Баранниковтай сагдуул нарһан тужа соогуур ябанабди. Энэ тужын һуурида шахтануудай байһан газар гэжэ танихаар бэшэ.

Эндэхи агаар сэбэр, нарһадай дундуур зүргэ харгынууд зурылдан ошоно. Хүнүүд энээн руу олоороо ерэдэг. Тэдэнэй дунда һархяаг түүһэншье хүнүүд үсөөн бэшэ. Урдань жэлэй турша соо 20—30 гектар иимэ газарта модод таригдадаг һаа, мүнөө арба дахин ехэ газарта модод һуулгагдадаг болоо гэжэ ахамад лесничи хөөрэнэ. Ой модо һуулгажа. газарые һайжаруулга нэгэн доро хэдэн асуудал шиидхэнэ: шахтануудай малтагдаһан газар һэргээн һайжаруулна, ой модотой зоно ажалшадай амаралтын газар болоно.

Новокузнецкын ой модото газарые һайжаруулха асуудал Кузбасста түрүүлэн шиидхэгдэжэ эхилээ, Шулуун нүүрһэнэй промышленностьтай районуудта ой модотой зононуудые хурдан түргэнөөр бии болгохо туршалганууд амжалтатайгаар ябуулагдана. Шахтануудай байһан газарта түргэн ургадаг 20 ондоо модон туршагдаа. Ойн ажахын түрүү технологиие Кемеровскэ областиин бусад ажахынууд үргэнөөр хэрэглэнэ.

Е. ПЕТРУШЕНКО.
Новокузнецк.

ЗАВОД ШАДАР — СЭБЭР АГААР

Москвагай «Гипрогазоочистка» гэжэ институдай мэргэжэлтэд Ангарскын цементын заводой захил дүүргэбэ. Часай туршада хахад миллион кубометр промышленна газ хорогүй болгохо электро-шүүр тэдэ зохёогоо. Энэнь мүнөө завод соо хүдэлжэ байһан аппаратураһаа гурба дахин ехэ хүсэтэй. Эрьелдэдэг бүхы пеэшэнгүүд шэнэ электро-шүүрнүүдээр хангагдаха юм. Газһаа сэбэрлэдэг аппаратурын Семибратовскын туршалгын завод эдэ шүүрнүүдые бүтээхэ байна.

— Ангарскын цементын завод промышленна газһаа сэбэрлэхэ түхеэрэлгэдэ захил хэһэн Сибириин хорин предприятиин нэгэниинь болоно, — гэжэ техническэ таһагай начальник А. Макаров хөөрэнэ. — Баруун-Сибириин металлургическа заводой ехэ захил мүнөө дүүргэжэ байнабди. Тус заводой цехүүд болон үйлэдбэридэ мүнөө промышленна үлэгдэлһөө сэбэрлэхэ 450 элдэб түхеэрэлгэ тодхогдонхой. Доменно гурбан пеэшэндэнь үшөө хэдэн электро-шүүр нэмэжэ тодхогдоо. Красноярскын үнгэтэ металлай, Ангарскын нефть үйлэдбэрилэн абадаг заводто, Шэтын ТЭЦ болон Норильскын горно-металлургическа комбинадта тооһо, газ шүүн сэбэрлэхэ аппарадуудай чертёжнууд бэлэн болонхой.

— Оронноймнай эрдэм наука агаарые сэбэрлэхэ аша үрэ ехэтэй аргануудые оложо, тааруу түхеэрэлгэнүүдые зохёогоо — гэжэ А. Макаров хөөрөө... гэлжэлүүлнэ. — Тооһ... аппарадууд-циклону... нөөр хэрэглэгдэнэ. ... графито-асбест ба ... ческэ бүдөөр шүү... нууд мүн хэр... 800 градус халу... дэлхэ металлокер... шүүрнүүд хэрэглэг... лохо юм.

Мүнөөнэй орёо ... хеэрэлгэ — элек... нүүд тааруу зохид... харуулаа. Эрхүүгэй, ... ноярскын, Омскы... электроцентраль бо... бириин бусад пр... нуудта иимэ түхеэр... хэрэглэгдэхээр хара...

Р. АХМ...

НАМАГ НАЛХИ... ГАЗАРТА

Ой модоной һай... гахын түлөө намаг ... газарые хайшан г... хаб? В. Н. Стука... рэмжэтэ ой модон... тудай эрдэмтэд эн... шиидхэхэ шэнжэ... хэнэ. Томско ... намагтай Тимир... модоной ажахыда ... туршалгануудые ... модон намаг хоёр ... ямар нүлөөтэйб, то... гаа эрхэ байдал ... до, намагта ям... үзүүлнэб — энэ хоё... эндэ гүнзэгыгөөр ... лэгдэжэ эхилбэ. О... ажахын ехэ тал... участогуудта тур... хэгдэһэн байна. ... газар дорохи уһа... ческэ бүридэл ой ... биологическа үрэ... хамаатайб гэжэ ... дээ. Урадхал, ямар... лисогүй уһан газа... лиг болгодоггүй б... элирүүлэгдэбэ. Т... дэб холисотой уһ... саашань намаг б... раадаг байба.

Сибириин эрдэм... шэнжэлгэ Москв... эй ВДНХ-гай ... павильон соо ... «Хүн ба байгаал... зүйлнүүдтэ оруул...

А. ПРЕС...

ДҮЙ ДҮРШЭЛ ... АБАН...

Түрүү дүй дүр... бусын һургуул... хүдэлмэреэ дүүр... һургуулиин ... Красноярскда эхи... кузнецкдэ үргэл... һэн, Ангар мүрэ... залуу хотодо т... байна. СССР-эй ... таллурги ми... тэрэнние эмхид... заводой түлөөлэ... долоон хоногой ... алюминиин пред... та газһаа сэбэрл... хеэрэлгэнүүдые ... түрүү аргануу... лэн үзэһэн, эрд... гэжэлтэд болон ... лекцинүүдые шаг... на.

Братскын алюм... водто ошожо, ... һайн юумэ ойл... Эндэ, жэшээнь, ... түрүүлэн зүүн... электродуудтай ... тро-шүүр хэ... болоһон байна. ... нүүд агаарые га... лэхэ һайн түхе... һанаа гэршэлбэ.

М. СО...

ҮГЭДӨӨ ХҮРЭХЭБДИ

Юһэдэхи табан жэлэй дүрбэдэхи, тодорхойлхы жэлэй даабари болзорһоонь урид — декабриин 27-до дүүргэжэ, промышленна объектнүүдые, байрын гэрнүүдые саг болзор соонь ашаглалгада тушааха, түсэбһөө гадуур 15 мянган түхэригэй барилга хэхэ гэһэн социалис уялга 834-дэхи мостопоездын коллектив абаһан юм. Байгша оной найман һарын дүн хараад үзэхэдэ, бидэнэр абаһан уялгаяа амжалтатайгаар бэелүүлжэ байнабди гэжэ тэмдэглэмээр. Хараалагдаһан түсэбһөө гадуур 112 мянган түхэригэй барилга хэгдээ.

Улаан-Үдын профессионально-техническэ 11-дэхи училищиин мастерскойнуудые, хамтын байрын гэр ашаглалгада үгөөбди. Ленинэй ордента локомотив-вагон заһабарилдаг заводто механическа цех бариһан байнабди. Энэ цехэй барилгые октябриин эхеэр дүүргэжэ, ашаглалгада тушаахамнай. Мүнөө олохон барилгашад энэ цехэй дотор талын хүдэлмэри хэнэ.

Мастер Д. А. Цыреновэй хүтэлбэрилдэг участогай хүдэлмэришэд 110 бүлэ айлай орохо гэр барижа байна. Энэ барилгаяа байгша он соо дүүргэхэ зорилготойнууд. Н. Н. Трифоновэй даадаг нэгэдэхи участогай хүдэлмэришэд Улаан-Үдын хүүргэнүүдэй түмэр хэрэгсэлнүүдые бүтээдэг заводой цехүүд соо оньһон түхеэрэлгэнүүдые тодхолсоно. Эдэнэр халаан бүриингөө даабари үлүүлэн дүүргэжэ, үндэр бүтээсэ туйланад.

Манай коллектив жэлэй дүүрэтэр бүри габшагайгаар ажаллажа, дүрбэдэхи тодорхойлхы жэлдэ абаһан уялгаяа дүүргэхэ бээз.

В. ВИКТОРОВА,
834-дэхи мостопоездын түсэблэлгын таһагай начальник.

Зэдын аймагай «Заречный» совхоздо мүнөө таряа хуряалгын халуун хаһа дүүрэнтэжэ байнхай. Намарай наратай дулаан үдэрнүүдые һамбаашалан, совхозой механизаторнууд шэнисэеэ эртэлэн хуряажа дүүргэнхэй.

Энэ жэлэй таряа хуряалгада комбайнернуудай дундаһаа залуу механизатор Иван Сумский (түрүүшын зурагта) ажалай үльгэр жэшээ харуулан ажаллаа. Тэрэ «Сибиряк» комбайнаараа 800 центнер таряа сохиһон байна. Залуу хүбүүн нёдондо жэлдэшье таряа хуряалгада хабаадалсаһан, совхоз соогоо түрүү һуурида гараһан юм.

Зэдэ станциин бэлэдхэлэй пунктда орооһо шэрэһэн автомашинанууд Зэдын, Захааминай аймагуудай ажахынуудһаа үдэр һүнигүй ерэжэл байдаг. Энэ жэлдэ энэ пунктда Башкирай АССР-һээ, Оренбургын областьһоо обёос зөөгдэнэ. Шэнэ жэлэй ургасые лаборантнууд Н. Скляр, Т. Боровых, В. Жарникова гэгшэд шалгажа үзэнэ. Тэдэнэй гэмээр машинанууд нэгэшье һаатанагүй. Тэдэнэй дундаһаа Татьяна Боровых илангаяа шалгаран ажаллана (дорохи зураг дээрэ).

С. БАЛДУЕВАЙ фото.

ОРОНОЙ ТАРЯАЛАН ДЭЭРЭ

СССР-эй Центральна статистическэ управлениин сентябриин 23-най мэдээнүүдэй ёһоор, орон доторнай 110 миллион гектар дээрэһээ орооһото, орооһото-бобово ургамалнууд (кукуруза оруулалсангүй) хадагдаһан байна. 107 миллион гектарһаа гэхэ гү, али хадагдаһан талмайн 97 процент дээрэһээ орооһо таряан сохигдон абтаа.

Белоруссида, Прибалтикада, Зүүн Сибирьтэ, Алас-Дурна зүгтэ залаата ургамалнуудые хуряалга дүүрэжэ байна.

Механизаторнууд барайгар хуряаха хүдэлмэреэ нёдондонойхиһоо һураггүй түргөөр ябуулна. 153 мянган гектарһаа гэхэ гү, али тарилгын бүхы талмайн гурбанай нэгэ хубиһаа барайгар хуряагдаа.

723 мянган гектарһаа кукурузын буурсаг хуряагдан абтаба. Энэнь тарилгын бүхы талмайн 16 процент болоно. Үнгэрһэн 7 хоногой турша соо хуряалгын хүдэлмэри улам үргэдхэгдэһэн байна.

Саахарай свеклын, хартаабхын талмай дээрэ габшагай ажал бурьялна. 1,2 миллион гектар дээрэһээ гэхэ гү, али тарилгын гурбанай нэгэ хубиһаа свекло малтагдан абтаба.

Ороной хартаабхын талмайн хахад хубиһаа ургаса малтагдаа. 1 миллион 860 мянган гектар дээрэһээ хартаабха малтагдаһан байна. Россин Федерациин, Казахстанай колхоз, совхозууд энэ хүдэлмэреэ нёдондонойхиһоо һайнаар ябуулна.

14,6 миллион гектарһаа кукурузын ногоон эшэ намаа хуряагдаа.

Үнгэрһэн долоон хоногой турша соо наран сэсэг, конопля хуряалга хурдан түргэнөөр ябуулагдаһан байна. Энэ үе соо 100 мянга гаран гектар дээрэһээ овощ суглуулагдаба.

Комбайнууд хлопогой талмай дээрэ гаргагдаа. Тиигэжэ хэдэн зуугаад мянган тонно хлопок хуряагдаһан байха юм.

Ороной колхоз, совхозуудта 57 миллион гектарта намарай паар хахалагдаа. Энэнь нёдондо жэлэйхиһээ 13 миллион гектараар ехэ. 24,4 миллион гектар дээрэ намарай тарилга хэгдээ. Энэмнай түсэбэй 70 процентнь болоно.

(ТАСС).

ТОХОЙ НЮТАГАЙ ДЕПУТАТ

Соведүүдэй хүдэлмэри

Үргэн тэнюун Тохой нютагта Сэлэнгын аймагай эгээл томо, түрүү ажахынуудай нэгэн — Ленинэй нэрэмжэтэ колхоз, Загастайн дунда һургуули, «Сельхозтехника» нэгэдэлэй отделени, хүдөө ажахые оньһолжуулха училищи, үри жэмэсэй питомник, барилгын колонно, больница болон бэшэшье эмхи зургаанууд түбхинэнхэй. Энэ тосхондо түрүүшынхеэ ерэһэн хүн таатан зохид шэнэ байшангуудай шанартай һайхан гэр, үргэн далайсатайгаар барилгадагдажэ байһые нэн түрүүн обёороодхидог. Тосхоной үргэн сэхэ гудамжануудаар ябабал, газаагуураа ногоон зүйлэй модонуудые тарһан айлнуудай үндэр һайхан байшан гэрнүүдые, ехо соожо, хашаа хүреэнүүдэйнь уран наринаар хэгдэһэние хаража, һонирхоно.

— Мүнөөнэй Тохой урдынхиһаа тад ондоо, танигдашагүй болонхой. Хорин жэлэй саана 60 гаран үрхэ айлнуудтай сабшалан, шэнэ хүреэлэгдэһэн ганса бэшыхан тосхон байгша бэлэй. Харин мүнөө Тохой хотото городто адли соёлжоһон түхэлтэй нилээд томо һуурин газар болоо. Энэ хэрэгтэ манай сомоной зүблэлэй түрүүлэгшэ Николай Георгиевич Вяткинай габьяа ехэ юм, — гэжэ эндэхи хүн зон хөөрэлдэдэг.

Загастайн сомоной Совет гүйсэдком шэнээргэ барюун гэрэй хоёрдохи дабхарта байрладаг юм. Сомоной Соведэй гүйсэдкомой түрүүлэгшын уужам һаруул таһалга соо матамал нюрган зөөлэн стулнуудые жэрыйлэн, хэдэн хүнүүд һуудалдана. Столой саана шэрүүн хурса шарайтай, бэрюун бүхэ бэетэй жаахан һаханай хүн һууба. Энэ нүхэрнай Загастайн сомоной зүблэлэй гүйсэдкомой түрүүлэгшэ, Сэлэнгын аймагай Соведэй депутат Николай Георгиевич Вяткин байгаа.

— Сомоной Соведэй гүйсэдхэхэ комитедэй ажал хэдэг дүршэл тухай хөөрэжэ үгыт, — гэжэ нүхэр Вяткинда хандахада, тэрэ ойро зуура бодожо болон һуутараа таһалгаһаа хэдэн бүхы дансануудые гаргажа ерүүлбэ. Сомоной ажал хэрэг, түсэб хараануудые бодото хэмжээ ябуулгануудтай бэелүүлхэдэ урмашахаар юм. 1972 ондо аймагай сомоной, посёлково Соведүүдэй хоорондо дэлгэрһэн социалис мүрысөөндэ түрүү һуури эзэлһэнэйнгээ түлөө РСФСР-эй Сэлэнгын райкомой, аймагай Соведэй гүйсэдкомой Улаан туг, 100 түхэриг мүнгэн шанда хүртэһэн, үнгэрэгшэ жэлдэ Российска Федерациин сомоной, посёлково Соведүүдэй хоорондо дэлгэрһэн социалис мүрысөөндэ хоёрдохи һуури эзэлһэнэйнгээ түлөө 3 мянган түхэригөөр шагнагдаһан юм. Сомоной ажал хэрэгээр һонирхожо, зугаалжа байтармнай, — телефон хангинажа ярилдаа таһалба. Николай Георгиевич хойшолуулшагүй хэрэгээр тэдэнтэй хөөрэлдэнэ. Тинхэ багшын түрүүлэгшын энэрхы сэдьхэлтэй, ажалай онол мэдэсэтэй, арад зонтоёо харилсаа холбоотой болоһониинь ойлгохоор байгаа.

— Больницада түлеэ буулганагүйбта? Яагаашан зон гээшэбта? — гэжэ тэрэ автотранспортын предприятиин даргатай яһала хөөрэлдэнэ.

...эхэнэрэй ороходо, Николай Георгиевич столойнгоо саанаһаа бодожо мэндэшэлэн, гарыень бариха зуураа...

— Ямар хэрэгээр ерэбэт? Пенси тухай гү. Танда олгохо болоол даа, — гэжэ хүгшэнэй тэрэниие олиггүй баяруулба.

Николай Георгиевич сто... саана дахин һуужа, ... зургаанһаа ерэһэн ... бэшэгүүдые уншан һуужа тэмдэглэл хэнэ. Шэбхэдэ, сомоной Совет гүйсэдкомой түрүүлэгшын шиидхэхэ асуудалнууд ехэ олон даа. Депутат гээшэ арадай зараса мүн. Николай Георгиевич хэдэн арбаад жэлэй турша соо Ленинэй нэрэмжэтэ колхозой ахалагша зоотехнигээр, правлениин түрүүлэгшын орлогшоор, КПСС-эй Сэлэнгын аймагай комитедэй секретаряар хүдэлжэ байһан зуураа, аймагай болон сомоной депутадуудаар сагаар һунгагдагша һэн. Загастайн сомоной гүйсэдкомой түрүүлэгшээр 1971 ондо һунгагдаһан юм. Ниитын ажалые хүгжөөхын, бэхижүүлхын тула эсэшэ суса хүдэлдэг, ажалаа мэдэдэг, эмхидхэхы шадабаритай, эрилтэ ехэтэй, хүнүүдтэ анхаралтайгаар хандадаг туладаа тэрэ олоной дунда хүндэтэй болоо. Коммунист Вяткин республикын Верховно Соведэй Президиумэй Хүндэлэлэй грамотануудаар, гүрэн түрэй шагнал — орден, медальнуудаар шагнагдаһан.

Тэрэ сомоной харьяата газарнуудта 6 мянган гаран хүн ажаһуудаг. Тэдэ зоной дунда сомоной Соведэй гүйсэдкомой, тэрэнэй түрүүлэгшын ажал ябуулгада һайн дураараа туһалагшад олон арбаадаараа байха. Сомоной Соведэй депутадууд өөһэдынгөө һунгагшадтай нягта барисаатай, тэдэнэрэйнгээ дунда эмхидхэлэй горитойхон хүдэлмэри ябуулдаг, сагаар болзор соогоо тоосодог заншалтай. Байгша ондо бүхы 53 депутадай гушаниинь һунгагшадтаяа уулзанхай. Депутадууд сесси бүхэнэй тогтоол шиидхэбэриие округойхидтоо дуулгадаг, ойлгуулжа үгэдэг, дүүргэлтыень эмхидхэдэг. Тэдэнэрэй олонхинь ажалай түрүүшүүл, эдэбхитэд мүн.

Загастайн сомоной Соведэй саг үргэлжын комиссинууд ажалаа түсэбэй ёһоор ябуулдаг, али нэгэн гээгдэлдэ ороһон участогые шалгаха, дутуу дунданууудыень усадхаха хэрэгтэ ажалшадые олоор хабаадуулдаг, сесси, гүйсэдкомой заседани дээрэ элидхэл хэдэг, тогтоолыень бэелүүлэлсэдэг. Жэшээнь, депутат Сампил Дамбиевич Цыренжаповай хүтэлбэрилдэг хүдөө ажахын комиссии үбһэ болон таряа хуряалгын хүдэлмэриие, малшадай ажалые, ажаһуудалые ходо шалгажа байдаг заншалтай. Эдэнэй ажал хэрэгынь ямараар ябуулагдажа байнаб, юун дутанаб, ямар туһаламжа хэрэгтэйб гэхэ мэтые тус комисси ходо элирхэйлдэг, саг соонь зохисотой хэмжээ абадаг. Үбһэ болон таряа хуряалгын үедэ депутадуудай постнууд колхозой отделени болгондо эмхидхэгдэһэн юм. Эдэ постнуудые депутадууд Ринчин Чагдуров, Дымбрыл Балданов, Дарима Хободоева, Тыжинов гэгшэд хүтэлбэрилөө. Үбһэ, таряа хуряалгын үедэ техникын ямараар ашаглагдажа байһаниие, механизаторнуудай байра байдалые, эдеэ уһыень шалгажа, дутуу дунданууудыень усадхаха хэрэгтэ тэдэнэр нилээд ехэ туһа хүргэдэг, хүргэжэшье байна. Саг үргэлжын бусадшье комиссинууд барандаа эдэбхитэй һайнаар ажалладаг гэбэл алдуу болохогүй.

— Энэмнай гүрэниие хүтэлбэрилхэ һургуули, ажахые хүтэлбэрилхэ һургуули мүн, — гээд Николай Георгиевич яаралгүйхэн, намдуу зохидоор хөөрэнэ.

Сомоной Соведэй гүйсэдком, саг үргэлжын комиссинууд депутадуудай ажалда түшэглэн, Тохой тосхоноо болбосон түхэлтэй болгохо талаар ехэхэн хүдэлмэри ябуулаа. Һүүлэй гурбахан жэлэй турша 1380 дүрбэлжэн метр талмайтай байрын гэрнүүд баригдаһан, 32 гэр һэльбэн заһагдаһан, Ардасан тосхондо найман жэлэй һургуули, Загастайн дунда һургуулиин захада спортивна зал баригдаһан, 16 квартиратай хоёр дабхар гэр ашаглалгада тушаагдаһан, гастроном, үхибүүдэй комбинат, колхозой правлениин болон сомоной Соведэй байха хоёр дабхар үндэр гоё байшан баригдаа, Тохой болон Ардасан тосхонуудай гудамжанууд гэрэлтүүлэгдээ.

Байгша ондо тосхоной айлнууд газаагуураа 85 полисаднигтай болоһон, 500 гаран модо һуулгаһан байна. Сомсоведэй гүйсэдхэхэ комитет энэ жэлэй түрүүшын хахадай бюджедые олзын, гаргашын талааршье 100 хуби дүүргээ. Доторой татабариин мүнгэ сүм суглуулаа, зүб мүрөөр гаргашалаа. Энэ жэлэйшье бюджет амжалтатайгаар дүүргэгдэжэ байна.

Саг үргэлжын комиссинуудта түшэглэжэ ажаллахаһаа гадна, Загастайн сомсоведэй гүйсэдком олониитын һайн дуранай эмхинүүдые шадамараар хэрэглэдэг гэбэл, эхэнэрнүүдэй, пенсионернүүдэй соведүүд, нүхэдэй дүрбэн сүүд, арадай һайн дуранай гурбан дружина, һургуулинуудай дэргэдэхи түрэлхидэй 4 совет эмхидхэгдэнхэй.

Дурсагдагша ниитын эмхинүүдэй һайнаар хүдэлһэнэй ашаар сомоной оршон дээрэхи бүхы тосхонуудай айл бүхэн газетэ, журнал захинхай. Мүнөө ниитын газарнуудта һогтуу хүнэй харагдахань, элдэб ааша гаргаха ушар тон хомор болоо. Обществодо туһатай ажал хэдэггүй архиншад тосхоной ажалшадай суглаан дээрэ шүүмжэлүүлэгдэһэн, ялада унаһан байха юм.

Загастайн сомсовет эндэхи Ленинэй нэрэмжэтэ колхозтой нягта холбоотой. Өөһэдынгөө депутадуудта, эдэбхитэдэй хүсөөр колхознигуудай дунда социалис мүрысөө эмхидхэдэг. Һү, мяха, ноохо, орооһо таряа, үбһэ тэжээл бэлэдхэхэ хэрэгтэ бүхы ажалшадые элсүүлхэ гэжэ үсэд шангаар тэмсэнэ.

...Үдэшын боро хараан буухатай сасуу Тохой тосхоной гудамжануудаар, айлнуудай сонхонуудаар электрын галнууд яларна. Николай Георгиевич бидэнтэй хахасаад, полевой стан тээшэ зорёо һэн.

Р. БАЛДАНОВ,
манай корр.

Буряадай АССР-эй Министрнүүдэй Соведтэ

ШЭНЭ СОВХОЗУУД БАЙГУУЛАГДАБА

РСФСР-эй Министрнүүдэй Соведэй 1974 оной августын 30-най тогтоолой ёһоор, Хойто-Байгалай аймагай Калининай нэрэмжэтэ, «Рассвет», «Дружба», Баунтын аймагай «Рассвет», «Путь к коммунизму», «Заветы Ильича» колхозуудай хамтын суглаанай шиидхэбэреэр Буряадай АССР-эй Министрнүүдэй Совет эдэ колхозуудые совхозууд болгохо гэһэн тогтоол абаба. Иигэжэ Хойто-Байгалай аймагай Калининай нэрэмжэтэ, «Рассвет», «Дружба» колхозуудые нэгэдхэжэ «Северный», Баунтын аймагай «Рассвет», «Путь к коммунизму» ба Яруунын аймагай Витимэй совхозой нэгэ отделениие нэгэдхэжэ «Амалатский», «Заветы Ильича» колхозой һуури дээрэ Жилиндын совхозууд бии болгогдобо.

Айл бүхэндэ — газетэ, журнал!

ЭМХИТЭЙ, ГУРИМТАЙГААР

Энэ жэлэй сентябриин нэгэнһээ бүхы ороп доторнай 1975 оной газетэ, журналнуудта захил абалга — политическэ шухала удха шанартай хүдэлмэри ябуулагдажа байна. Энэ хүдэлмэридэ совхозуудай нэгэдэлэй партийна организаци муу бэшээр бэлдээ.

Манай совхозуудай үйлэдбэриин нэгэдэлэй ажалай ба салин хүлһэнэй таһагай экономист А. В. Этагорова хэблэл тарааха ниитын түлөөлэгшөөр олон жэлдэ хүдэлжэ, һайн дүршэлтэй болоһон юм. Нёдондо энэ нүхэр партийна энэ даабариaa һайнаар дүүргээ һэн. Ушар иимэһээ энэ жэлдэ хэблэл тарааха ниитын түлөөлэгшөөр дахин томилогдоһон байгаа.

Нэгэдэлэймнай олонхи хүдэлмэрилэгшэд хэблэлдэ эдэбхитэйгээр захил хэжэ, тус тустаа 7—11 газетэ, журнал абаха болоо. Е. А. Желаев, Н. И. Данилов, С. В. Ламкина, И. И. Трофимов, Т. М. Максимова, В. В. Денисова болон бусад олон тоото газетэ, журналнуудые захиба.

Нэгэдэлэй хүдэлмэрилэгшэд мүнөө дээрээ 1000-гаад түхэригтэ хэблэл захяад байна. Захил абаха хүдэлмэри үргэлжэлһөөр.

С. ХАЛТУЕВ.

ЯРУУНЫН аймагай Эгэтын найман жэлэй һургуули нёдондо нээгдэһэн юм. Мүнөө эндэ 100 гаран һурагшад һурана. Тус һургуулиин һурагшад үнгэрэгшэ жэлдэ эрдэм мэргэжэлэйнгээ талаар аймаг соогоо нэгэдэхи һуури эзэлһэн байна.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: 2-дохи классай багша Светлана Борисовна Баяндуева ээлжээтэ хэшээлдэ.

С. БАЛДУЕВАЙ фото.

ХИЛЫН СААНАҺАА

телефон·телеграф·радио

ЭБ НАЙРАМДАЛ ХАНГАХА ХҮСЭЛ ЭРМЭЛЗЭЛ

ООН-ой Генеральна Ассамблейн XXIX сесси дээрэ КПСС-эй ЦК-гай Политбюрогой гэшүүн, СССР-эй гадаадын хэрэгүүдэй министр А. А. Громыкын хэлэһэн үгэ дотор табигдаһан уласхоорондын политикын гол шухала асуудалнууд гадаадын хэблэлэй анхарал ехээр татана. Эб найрамдалай түлөө тэмсэл Советскэ Союзай бэелүүлжэ байгаа политикын гол хараа шэглэл болоно. КПСС-эй XXIV съездын гадаадын политическэ хараа заабаринуудые бодото дээрэнь бэелүүлхын тула Совет гүрэнэй гаргадаг хүсэлэл оролдолгые элирхэйлэн харуулаа гээд аха дүү социалис оронуудай хэблэл, бусад гүрэнүүдэй газетэнүүд тэмдэглэнэ. Энэнь эб найрамдал хангаха гэһэн совет арадай хүсэл эрмэлзэл мүн.

Советскэ Союз союзнигуудтаяа, ханинартаяа бата харилсаа холбоотойгоор политикаяа бэелүүлдэг юм гээд Болгариин, Польшын ба бусад оронуудай газетэнүүд тэмдэглэнэ. «Шахардуу байдал һуларуулга энэ политикын гол шэглэл болоно», — гэжэ Чехословакиин «Руде право» газетэ бэшэнэ.

Уласхоорондын конвенци баталха гэһэн шухала үүсхэл Советскэ Союз гаргаа гээд Братиславын «Праца» газетэ бэшэнэ. Оршон тойронхи байгаалиие дайн байлдаанда хэрэглэхэгүй тухай тэрээн доторнь хэлэгдэнэ. Иимэ конвенци баталан абалгые дэлхэйн бүхы арадууд һайшаан угтахал.

«Шахардуу байдал һуларуулхын тула Советскэ Союз хэдэ хэдэн тодорхой хэмжээ ябуулгануудые дурадхана», — гэжэ Франциин «Юманите» газетэ мэдээсэнэ.

СССР-эй гадаадын хэрэгүүдэй министрэй хэлэһэн үгые ООН-ой делегадууд һайшаан угтаа гэжэ «Нью-Йорк таймс» газетэ тэмдэглэнэ. Уласхоорондын шахардуу байдал һуларуулхын түлөө тэмсэл энэ үгын гол темэ болоһон байна. 1972—1974 онуудта Советскэ Союзай, США-гай хоорондо баталагдаһан хэлсээнүүд шухала удха шанартай гэжэ газетэ онсолон тэмдэглэнэ.

«Шахардуу байдал һуларуулга, тэрэниие туйлахын тула оролдолго гаргаха гээшэ уласхоорондын хүгжэлтын гол шэглэл болоно гэжэ совет гадаадын хэрэгүүдэй министр тоолоно», — гээд «Франкфуртер альгемайне» газетэ бэшэнэ.

Кипрэй асуудалаар ООН-ой конференци зарлаха тухай Советскэ Союзай дурадхал Кипртэхи байдалые зүб зүйтэйгөөр, болохо руунь заһаруулха арга олгохо байна гээд Кипрэй хэблэл, радио, телевидени тэмдэглэнэ.

СССР-эй гадаадын политическэ хараа шэглэл тухай араб оронуудай хэблэл үргэнөөр бэшэнэ. Советскэ Союзай һанамжын ёһоор, энэ райондо үнэн зүб, бата эб найрамдал хангахын тула Дүтын Зүүн зүгэй асуудалаар Женевэдэхи эб найрамдалта конференциин хүдэлмэриие дары һэргээхэ гээшэ түрүүшын ээлжээнэй зорилго болоно гээд Ливанай «Аш-Шарк» газетэ бэшэнэ.

Азида эб найрамдал хангахын тула шухала хүсэлэл оролдолго Советскэ Союз гаргана гэжэ Индиин «Нэшнл геральд» газетэ мэдээсэнэ.

(ТАСС).

УЛААН-БААТАР

Монголой ой модоной ажахы

ТАСС

Монгол хадаа нюдэ алдама үргэн нэлэнхы талатай, сүмбэр ехэ уулатай орон юм гэжэ хэлсэдэг. Монгол орон ой модоор элбэг баян — 15 миллионһоо дээшэ гектар гэхэ гү, али бүхы газар дайдынь 9,6 процент ой модоор эзэлэгдэнхэй. Гол түлэб Сибириин шэнэһэн, хуша ургадаг. Хүн бүхэндэ хүртэсыень абажа үзэбэл, ой модонойнгоо нөөсэ баялигуудаар МНР дэлхэй дээрэ түрүү һууринуудай нэгые эзэлнэ.

Ой модоной ажахы, модо болбосоруулгын промышленностнь һүүлэй үедэ нилээд ехээр хүгжэжэ, национальна экономикын гол һалбаринь болоо. Советскэ Союзай, аха дүү бусад оронуудай туһаламжаар Монголдо хэдэ хэдэн ехэ леспромхозууд, модо болбосоруулдаг предприятинууд эмхидхэгдэн байгуулагдаа.

Мүнөөнэй машина, техникэ үйлэдбэридэ үргэнөөр нэбтэрүүлһэнэй ашаар ажалайнь бүтээсэ нилээд дээшэлүүлэгдээ. МНР-эй ба СССР-эй министерствэнүүдэй хоорондо зохихо харилсаа холбоон тогтоогдоо.

Һаяан ой модоной, модо болбосоруулдаг промышленность Монголой Арадай Республикын экономикэдо бүри шухала һуури эзэлдэг болохо. Советскэ Союзай туһаламжаар Сэлэнгэ, Юрөө гэжэ гол мүрэнүүд шадар леспромхозууд эмхидхэгдэнэ, орон доторхи эгээл ехэ Сүхэ-Баатар хотын модо болбосоруулдаг комбинат һэльбэн шэнэдхэгдэжэ, үргэдхэгдэжэ байна.

Арадай засагта Монгол орондо ой модо түсэбэй ёһоор хэрэглэнэ.

ЛИССАБОН

АЛВАРО КУНЬЯЛАЙ ХӨӨРӨӨН

ТАСС

Португалиин Компарти фашис засаг захиргаанай үедэ, 48 жэлэй турша соо нюуса байдалда байхадаа, тэсэмгэйгээр тэмсэн, илажа гараад, мүнөө политическэ ехэ хүсэн болоһоноо харуулба гэжэ Португалиин Коммунис партиин Генеральна секретарь Алваро Куньял «Диариу ди Лижбоа» газетын корреспонденттэй хөөрэлдэхэдөө мэдүүлбэ.

ПКП, демократическа бусад хүсэнүүд эдэбхитэй ажал ябуулжа, хархис хүсэнүүдэй али бүхы харата аашануудые усадхан зайсуулна.

Коммунис партида харша хархис хүсэнүүд харата ябуулгануудые үүдхэнэ гэжэ ПКП-гэй Генеральна секретарь саашадаа мэдүүлээ. Теэд, тэдэ ябуулгануудһаань үрэ гаранагүй.

ПРАГА

СОВЕТ ПАРЛАМЕНТАРИНАР ЧССР-тэ

ТАСС

СССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй гэшүүн, КПСС-эй ЦК-гай Политбюрогой гэшүүн, Украинын КП-гэй ЦК-гай нэгэдэхи секретарь В. В. Щербицкий түрүүтэй СССР-эй Верховно Соведэй делегаци ЧССР-эй Чехословак-совет хани барисаанай Союзай Центральна Комитедтэ хүрэбэ. Хани барисаанай Союзай ЦК-гай түрүүлэгшэ В. Давид, ЦК-гай түрүүлэгшын орлогшонор Д. Ганес, Я. Немец, Хани барисаанай Союзай ЦК-гай генеральна секретарь А. Кроужил, Союзай бусад хүтэлбэрилэгшэд ба эдэбхитэд совет айлшадые угтаһан байна. СССР-һээ ЧССР-тэ байдаг элшэн сайд В. В. Мацкевич СССР-эй Верховно Соведэй делегацитай хамта ябалсаа.

В. Давид уулзалга дээрэ үгэ хэлэбэ. Чехословак-совет хани барисанай союзай үндэһэ һуури табиһан, СССР-тэй соёлой харилсаа холбоо тогтоохо бүлгэмэй эмхидхэгдэн байгуулагдаһаар 50 жэлэй ой хахад жэл болоод баярай оршон байдалда тэмдэглэгдэхэ гэжэ тэрэ мэдээсээ. Энэ үе соо Хани барисаанай Союз «Советскэ Союзтай хэтэдээ хамта ябахабди» гэһэн К. Готвальдын мэдээжэ уряагаар хүтэлбэрилэгдэһэн байна гэжэ тэмдэглэбэ.

Совет делегациин толгойлогшо В. В. Щербицкий үгэ хэлэхэдээ, Советскэ Союзай ба Чехословакиин арадуудай хоорондохи хани барисаае, аха дүүгэй харилсаа холбоое саашадань гүнзэгырүүлэн бэхижүүлхэ хэрэгтэ Чехословак-совет Хани барисаанай союзай ябуулга ехэ туһа хүргэдэг гээд совет арад һайн ойлгоно гэжэ тэмдэглээ.

СССР-эй Верховно Соведэй делегаци Чешскэ Национальна Соведтэ хүрэбэ. Тэрэнэй түрүүлэгшэ Э. Эрбан совет айлшадые халуунаар амаршалаа. КПЧ-гэй ЦК-гай Президиумэй гэшүүн, ЧССР-эй Федеральна суглаанай Түрүүлэгшэ А. Индра делегациие үдэшэжэ ябалсаа.

ПРАГА

СОВЕТ САМОЛЁДУУД — ЧЕХОСЛОВАКИДА

ТАСС

«Як-40» түхэлэй реактивна 6 пассажирска самолет, «ТУ-134» түхэлэй агаарай хоёр онгосо «Чехословацкие аэролинии» гэжэ авиакомпаниин паркда нэмэхэнь.

Мүнөө ЧССР-эй агаарай граждан флот совет үйлэдбэриин шэнэ самолёдуудые олоор абажа байнхай. «ЯК-40» түхэлэй самолёдууд Чехословакиин агаарай замуудта һайн талаяа харуулаа.

Арадай засагай жэлнүүдтэ Чехословакиин агаарай флот амжалтатайгаар хүгжөө. Совет үйлэдбэриин самолёдууд эндэ үргэнөөр хэрэглэгдэнэ. «ТУ-104» түхэлэй самолёдуудые Чехословаки СССР-һээ түрүүлэн худалдажа абаа һэн.

Мүнөө үедэ «Чехословацкие аэролинии» гэжэ парк Европо түбидэ эгээл ехэ авиакомпанинуудай нэгэн болонхой. Тэрэнэй самолёдууд Прагые дэлхэйн 50 гаран хототой холбоно, жэл бүри 1,6 миллионһоо дээшэ пассажирые, хэдэн арбаад мянган тонно ашаа зөөнэ. Тэрэшэлэн «ИЛ-62», «ТУ-134» түхэлэй совет томо самолёдууд «ЧСА»-гай уласхоорондын замуудые хангана.

ДАККА

ОРОНОЙ АЖАБАЙДАЛДАХИ ШУХАЛА УШАР

ТАСС

ООН-до Бангладешэй оролго ороной ажабайдалда шухала ушар болоно гэжэ Бангладешэй Компартиин ЦК-гай Секретариадай «Экота» гэжэ газетэдэ туннхаглуулһан мэдүүлгэ дотор хэлэгдэнэ.

Бидэнэй бэеэ даалhан байдалтай бололгодо, ООН-до Бангладешэй оролгодо, шэнэ замда орохо ябадалдамнай хархис хүсэнүүд, маоис Хитад һаад тойбо татахые оролдоһон байгаа.

Манай орон уласхоорондын энэ эмхидэ ороод, бусад гүрэнүүдэй дотоодын хэрэгүүдтэ империалис хүсэнүүдэй хамааралгые буруушаан, колониализм ба үндэһэ яһанай илгаа гаргалгада эсэргүүсэн, амгалан ёһоор зэргэ оршохын түлөө, залуу гүрэнүүдэй бэеэ даагаад хүгжэхын түлөө, эб найрамдалай түлөө түрүү үзэлтэй бүхы оронуудтай хамта тэмсэхэ аргатай болонхой гэжэ мэдүүлгэ доторнь тэмдэглэгдэнэ.

Бидэнэрэй хажууда байжа, бэеэ дааһан байдалайнгаа түлөө тэмсэлдэнь Бангладештэ ехэ туһаламжа, дэмжэлгэ үзүүлһэнэйнь түлөө Советскэ Союзда, бусад социалис оронуудта, Индидэ, түрүү үзэлтэ уласхоорондын бүхы олониитэдэ гүн сэдьхэлһээ баяр баясхалан хүргэнэбди гээд мэдүүлгэ соо хэлэгдэнэ.

ВАШИНГТОН

Туһаламжаяа хороохонь

ТАСС

Сеулай засаг захиргаанай политическэ хашалта харшалалта хэһэнһээ уламжалан, Урда Корейдэ сэрэгэй туһа хүргэлгөөе хороохо гэжэ США-гай конгрессэй түлөөлэгшэдэй палатын гадаадын хэрэгүүдэй комисси дуугаа үгөө.

Хариин гүрэнүүдтэ туһаламжа үзүүлхэ тухай хуулиин проектдэ, конгрессмен Д. Фрейзерэй хэһэн заһабариие комисси олонхиин дуугаар баталан абаһан байна. Сеулай засаг захиргаанда туһа хүргэлгые 60 гаран миллион доллароор хороохые энэ заһабари дотор хараалагдана.

Турцида сэрэгэй туһа хүргэлгые хороохо гэһэн хуулиин проектые США-гай конгрессэй түлөөлэгшэдэй палата батлаба. 307 хүн энэ проектын түлөө дуугаа үгэһэн, харин 90 хүн буруушааһан байна.

Публицистикэ

АЛТАН НАМАРАЙ МАГТААЛ

1.

НАМАРАЙ шэнжын буугаадхихада, газар дайдымнай үнгэ зүһэ тад ондоо болодог. Хуһан тужанууд алтан шаргал дэгэлээ хэдэрээд орхидог. Уһа голнууд харлан харагдажа, улам гүнзэгы болоһондол адляар үзэгдэдэг. Эгээл иимэ үедэ түрэл нютагаа хаймадан харахадаш, нэгэл һонин.

Намартаа дайдамнн гурбан тодо үнгэтэй:
Набшаһан шара, тала таряамнай шара.
Наранай үнгэ гээд, манай үбгэд хэлсэгшэ,
Намжаа нютагыем, наран һайса шара.
Хүхэрнэ хүбшэ. Хүнгэн уняар тунаад,
Хүбөөгөөрөө хүбшэмнай тэнгэрнтэеэ ниилэнги.
Хахалагдаһан газарнай хаб хара аад,
Хараанн холоһоо хилэн энгэр шэнги.
Гурбан үнгын гүрэлдөөд байхань һайхан.
Гуниглан байжа, шэртэхэлши гайхан.
Хара гэзэгэтэй, хүхэ торгон тэрлигтэй
Халюун малгайтай буряад хүнэй шэнжэтэй —

гэжэ бэлигтэй поэт Дондок Улзытуев бэшэһэн юм.

Иигээд лэ удангүй (мүнөөшье эхилэнхэй) аянай шубуудай урда оронууд тээшэ субахань харагдаха.

Набша хэлхын улайтар.
Намарай хюруу тамгална.
Харалган хагсуу уряалжа,
Харнһан тохорюун хаагална.
Үһээ манан бударжа, —
Үүлэн нүүжэ задарна.
Газарһаа дээхэнүүр зэлэрһэн
Галуунай ганганаан зэдэлнэ.
Буруулган сагай эхилхэ
Бусаха шубуунай зада гээ.
Түлиһэн галда дүтэлхэ
Түрүүшын ольбон энэ гээ —

гэжэ Буряадай литературын үндэһэ һуури табигшадай нэгэн, поэт Бато Базарон уран хурсаар бэшээ һэн.

Хаа хаанагүй ой хүбшэдэ, шугыда, огородто жэмэс, овощ эдеэшээ. Алтан шаргал таряа тээһэн автомашинанууд элеватор тээшэ һубарина. Шад улаан помидор, яблоко, хартаабха, капуста рынок дээрэ дэлгэрбэ. Баян хүбшэ тайгын хэшэг алирһан, һамар һархяаг баһашье элбэг.

Иимэ болбосорхы һайхан хаһада, тариһанаа хуряажа, үбэлжэлгэдөө бэлдэжэ байһан сагта хүн бүхэнэй досоо һэргэлэн, хүхюу байдаг бэшэ гү?

Намарай саг тухай манай олон поэдүүд өөһэдынгөө хонгёо аянгата дуунууд соо бэшэһэн байха.

Намар — таряа хуряалгын халуун хаһа.

Эгээл энээхэн үе саг тухай поэт Гунга Чимитов иигэжэ дуулана:

Мэндэ амар!
Түхэреэн номто жэлэй
Түб болоһон
Дүршэлтэ уран ажалай
Дүн гаргаһан,
Арад олон зоной
Алдар уряалһан,
Ажал хэһэн хүнэй
Ама тоһодоһон,
Ороной баян амбаарта
Орооһо таряа адхаһан
Алтан һайхан намар,
Мэндэ амар!

Алтан шаргал орооһо тээһэн автомашинануудые хараха бүхэндөө хүнэй, таряашан хүнэй ажал тухай бодолгото болохош. Энээн тухай поэт Шираб Нимбуев иигэжэ дуулаа һэн:

Хэлээ хазама амтатай
Хилээмэ барьяад, мэнэ һаяар
Үмхэлэн үмхэлэн һуухадаа,
Үнэлэн ажалаа баясахабди.
Оролдон хүсэлэн шармайжа,
Орооһо хабар тариһанаа,
Түрүүн ногоорон бултайһыень.
Түгэс эдеэшэн шарлаһыень
Саг соонь шадажа ургуулһанаа,
Саг соонь хадажа абаһанаа,
Һанан һанан урмашажа.
Һахалаа мушхан һуухабди,
Һайхан дуугаа дуулахабди.

2.

НАМАР... Алтан намар. Энэ сагай хэшэг — жэмэс, огородой эдеэн, таряан — олон даа тоолохоор. Эгээл энэ сагта адха орооһоной үнэ сэн тухай дахин дахин бодолгото болохош.

Үшөө минии бага байхадам, нютагай үбгэн Ринчин ахай намайе дахуулаад, поли дээгүүр ябатараа (хабарай тарилгын үе байгаа), хүнэгэй оёорто хэбтэһэн хэдэн орооһо намда харуулаад, иигэжэ хэлээ һэн:

— Хүбүүн, энээхэн хэдэн орооһыешь хаяжа болохогүй. Нэгэ жэлдэ тарихаш. Адха орооһо абаба гэлэйш. Хойто жэлынь тарихаш. Хэдэн жэлэй үнгэрөөд байхада, амбаар дүүрэн орооһотой болохош.

Зүб лэ даа. Тэрэ үбгэнэй хэлээшые тон зүб гэжэ дахин дахин дабтанаб.

Манай аха үетэн (мүнөө дүшэ гаража ябаһан хүнүүд) дайнай хүшэр үедэ һургуулида һураа. Тэдэнэй олонхинь һураха аргагүй боложо, артель колхозой адуу мал адуулаа, хабарай хара һалхинда газар хахалаа, намарай үглөөгүүр мүнгэн сагаан хюруу дээрэ бодожо, таряа хадалсаа. Тэдэнэй нэгэн, Хэжэнгэ нютагта ажаһуудаг Цырендулма Дамбаева иигэжэ хөөрэдэг:

— Таанад, юрэдөө, ямаршье һайхан үедэ һуража ябана гээшэбта? Мэдэнэ гүт? Бидэнэртэш гайтай байһан юм. Һургуулиһаа ерэмсээрээ, урда жэлдэ таряа сохиһон обин дээрэ ошохош. Нилээд ехэ мэхиинэ шорой хоёрые хинидхэжэ, нэгэ заахан туулмаг соо шулуу шохойтой орооһо суглуулаа болохош. Тэрэнээ угаажа, шулуунһаань арилгаад, пеэшэн дээрэ хатаахаш. Хатаһан орооһоёо гар тээрмээр татаад, үглөөгүүр эртэ бодожо, тэрээгээрээ забарууха хэжэ эдеэд, һургуулидаа ошохош.

Эдэ үетэн тухай поэт Цырен-Базар Бадмаев иигэжэ бэшээ һэн:

Аха зонуудай бултадаа
Асари дайнда мордоходонь,
Эндэ ажаллан ябаалди
Бидэ, багашуул орондонь,
Тугал буруу адуулжа,
Таряа тарихаа гараалди.
Колхозой элдэбын ажалда
Хүдэлмэрилэн ябаалди.

...Һаяхан Улаан-Үдын нэгэ гэрэй хажуудахи шорой бог хаядаг хайрсагай хажууда бүхэли бүүлхэ хилээмэн хэбтэбэ. Тэрэниие хараһан нэгэ хүн хэлэеэ шомшорон зогсобо. Би хажуудань ошобоб. Тэрэ хүн ехэ сухалтайгаар иигэжэ хэлэбэ:

— Садахыень садаад, иигэжэ хаяха гээшэмнай юун бэ?! Халагни даа.

Тэрэ хүн ехэ зүб. Һүүлдэнь тэрэ хүнтэй хөөрэлдэхэдэмни, Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агууехэ дайнай үедэ Ленинградай блокадада байһан нүхэр байшоо.

Зүһэм хилээмэнэй сэн... Энээхэн заахан хилээмэ ургуулха, уһалха, хуряаха хэрэгтэ ямар ехэ хүсэн хаягдааб, угтөөб! Хилээмэн гээшэдэмнай сэн үгы ха юм.

3.

АЛТАН НАМАРАЙ баян хэшэгые хуряажа байнабди. Хүдөө нютагай полинууд дээрэ үдэр, һүнигүй комбайнууд хүнхинэнэ. Алтан таряанай урасхал урматай гоёор тоогууд дээрэ бууна.

Намарай хэшэгые үнэн сэхээр, баатар эрэлхэгээр хуряажа ябаһан хүнүүд тухай дуу, шүлэг, поэмэ бэшэмээр. Һайхан тэжээл, алтан таряагаа ехээр лэ, һайн шанартайгаар абаал һаа, ямар баян һуухабди. Хүйтэн үбэлшье, юуншье аймшагтай бэшэ.

Ойдо болоһон һамар, жэмэсшье, огородто ургаһан үгэрсэ, морхооб, капуста, помидор, хартаабхашье, талые бүрхөөһэн алтан таряаншье — намарай баян хэшэг, түрэл нютагай, байгаалиин бэлэг, хүн зонноймнай габьяата ажалай үрэ.

Алтан намарта зорюулагдаһан энэ магтаалаа Бато Базароной үшөө 1928 ондо бэшэһэн, «Буряад үнэн» газетын хуудаһан дээрэ толилогдоһон шүлэгөөр дүүргэе:

Һайхан намар һалхилан ерэжэ,
Һамар, мойһон һархайба.
Үнгэ бүриин үрэ жэмэс
Үлир үзэм улайба.
Шэнэһэн боролжын шэлбэһэ набшаһад
Шэрдэг шэнги бамбайшоод,
Болдог дошо, булар газарай
Боро хүрьһэ булажархёо.
Ой тужын.оёор дээгүүр
Олон зүргэ зурьша.
Хүрьһэ хушаһан хүрин набша
Хүнэй хүлөөр этэгдэнэ.
Ан гүрөөл арюунда гараад,
Ара үбэрөөр дэлхэнэ.
Үбэлөө угтан, үнгөө хубилгаад,
Үһэеэ һэргээн һайрхана.
Хухюур талмайн агаар сүлөө,
Хорхой шумуул хоргодоо.
Ута намар удаан тогтоод,
Ургаса хадхаг хуряагдаа.
Һайхан намар һахал һэжээд,
Һараар удаан тогтоһой!

Г. ДАШАБЫЛОВ.

ТОЛИ

ЭНЭ ХУУДАҺАНДАМНАЙ УНШАГТЫ:

- *Сибириин дардам харгы.*
- Урда сагай заншалнууд.
- **Шог ёгто долгин.**

СИБИРИИН ДАРДАМ ХАРГЫ

Ужам дэлгэр ороноймнай түб Москва хотоһоо зүүн тээшээ, Сибириин бартаа тайгые һэтэлэн зүрыһаар, Буряад ороноймнай газар дайда дээгүүр һуунагтаһан тракт харгы тухай, тэрэнэй намтарые мүнөө үеын хүнүүд балай мэдэдэггүй. Харгыл хадаа харгы байгаа юм бэээ гэжэ һанаха юм. Зүгөөр энэ харгы ороной экономикын хүгжэлтэдэ тон ехэ үүргэ дүүргэһэн байха. Сибириин тракт барилсаһан хүнүүд хаанта засагай хархис муухай аашые һайса мэдэхэ болоһон юм. Тэрэ үедэ ямаршье ѳньһото техникэ байгаагүй, хүнэй хара хүсөөр хэгдэжэ гараһан шуу. Үшөө тиихэдэ түмэр хүрзэ, шулуу түгдэлхэ хайлаа, салир байгаа һааб даа.

Мүнөө үеын агууехэ барилга дээрэ гэхэ гү, али Байгал-Амарай түмэр харгы барижа байгшатай сасуулхада, одоо энеэдэһэ хүрэмөөр гээшэ. Тэрэ холын үе сагта энеэхэ юумэн огто байгаагүй, харин үгытэй ядуу ажалша түмэнэй ядарал зоболон, уйдхар гашуудал дээрэ баригдаһан түүхэтэй.

Зай, Сибириин харгы хайшан гэжэ баригдаа һэм? Энэ ушар уншагшадта һонирхолтой байха гэжэ һанамаар.

1650 ондо Ермак Сибириин зэрлиг дайдые эзэмдэжэ, дундаршагүй баялигые арадай ажахын хүгжэлтэдэ зорюулха холын хараатайгаар гүрэнэй мэдэлдэ оруулһан байна. Тэрэ гэһэнһээ хойшо тракт харгы Ураалай шэлые гаталан гаража, Тюмень хүрэтэр баригдаһан юм. Энэ харгы барилгада гансашье промышленнигууд, харгын хүдэлмэришэд бэшэ, харин һуурин нютагай хүнүүд хабаадалсаһан намтартай. Жэшээнь, коми-пермяг, манси, удмурт болон бусадшье яһатан харгы барилсаһан шуу. Манай Буряадай газар дайда дээгүүр гарахадань, малша буряадууд барилгын хүдэлмэридэ хабаадалсаһан юм. «Хаанай» харгыгаар (тэрэ сагта иигэжэ нэрлэдэг байгаа) элдэб янзын ашаа шэрэдэг байгаа.

1763 ондо Сибириин харгы нээгдэһэн намтартай. Албанай хүнүүд, мүн наймаашад энэ харгыгаар таһалгаряагүй ябажа эхилээ. Аян замаа һаадгүйгөөр үргэлжэлүүлхын тула тусгаар нухэнүүдые малтажа, тэндээ эдеэ хоол, морндой тэжээл нюудаг бэлэй. Тэрэшэлэн тиимэ нухэнүүдтэ улаашад (ямщигууд), мүн харгын хүнүүд хэдэ хэдыгээрээ хонодог һэн. Һүүлээрнь модон, шулуун гэрнүүдые барижа эхилһэн юм. Тиигэжэ Сибириин тракт харгы улам зүүлжээ ошожо, ороной түб газарнуудые Сибириин һуурин нютагуудтай, хото городуудтай холбоо бэлэй.

Хэмжүүрдэшэгүй ута энэ харгыгаар ябахань хүшэр бэрхэтэй байгаа. Илангаяа үбэлэй янгинама хүйтэндэ, зунай ааяма халуунда ябахань хүшэр бэлэй. Хүйтэн шэмэрүүн улариатай Сибириие сүлэлгын гэхэ гү, али баабгайнуудай эшээлдэг газар гэжэ урдань хэлэдэг байгаа. Энэньшье зүйтэй. Хаанта засагта дурагүй, эсэргүүсэн буһалгаалдаг хүнүүдые «холын Сибирь сүлэхэбди» гэхэ мэтээр айлгадагынь мэдээжэ.

Петербург хотоһоо Эрхүү хүрэтэр аяар хоёр жэл тухай ябагша һэн. Хоёр үдэр ябаһанай удаа амардаг байгаа. Сүлэлгэдэ, түрмэ шоронгуудта хаалгахаа туугдажа ябаһан «гэмтэниие» ямар гиимэ һайнаар амаруулхаб даа. Хоноод гү, али нэгэ хэды үдэр үнжөөд гараха тусгаар түрмэнүүд харгы хударнь дайралдаха. Тиимэ түрмэ Дээдэ-Үдэдэ байһан юм. Харгыдаа үбшэлхэ наһа бараха ушар али олон тохёолдоо.

Сибирьтэ сүлэлгэдэ эльгээгдэһэн хүнүүд хоёр хилэ гаталха баатай байгаа. Ураалай шэлые цабажа гарахадань, Решеты Талица гэжэ хоёр нютагай хоорондо (мүнөө Свердловско областьдо оролсоно) «Европо-Ази» гэжэ бэшэлгэтэй бахана холоһоо харагдана. Эндэ арестантнууд заабол зогсожо, дүрбэн мүсэ дээрээ мүлхин ябажа шорой абаад, муухан бүд соо орёогшо һэн. Шэмэрүүн хүйтэн Сибирьтэ түрэл һайхан Россигаа, тоонто нютагаа һанажа ябахын тэмдэг болгон, шорой абадаг байгаа бшуу.

Саашадаа 18 километр ябаад, Тугулым гэжэ һууринда (мүнөө Свердловско областьдо ороно) хүрэжэ ерэхэ. «Росси-Сибирь» гэжэ бэшэлгэтэй шулуун баханын ойро зогсошохо. Энээгүүр Пермскэ, Тобольско губернинүүдэй хилэ гарадаг байгаа. Арестантнууд малгайгаа абажа дохисгоогоод, «Эхэ һайхан Россимнай, баяртай!» гэжэ бархиран һагад хахасахал даа.

1882 он болотор Сибириин тракт харгыгаар нэгэ хахад миллион хүнүүдые сүлэлгэдэ тууһан байна. Гадна, жаргалтай һайхан ажабайдал бэдэрһэн нүүдэлшэд энээгүүр олоороо һүндэлһэн байха. Тэрэшэлэн эрдэмэй, соёлой болон уран зохёолой элитэ ехэ ажал ябуулагшад энэ харгын һайн, мүн муу талые мэдэхэ болоһон. Жэшээнь, Нэгэдэхи Пётр хаанай захиралтаар Росси Наукануудай академи хойто зүгэй экспедици эмхидхэһэн юм. Энэ экспедицийн гэшүүд С. П. Крашенинников, Г. Ф. Миллер, Д. Г. Мессершмидт гэгшэд энэ харгыгаар ябаһан түүхэтэй. Мүн академигууд И. И. Лепехин, П. С. Паллас, И. И. Георги, гайхамшагта аяншалагшад-шэнжэлэгшэд П. А. Кропоткин, Н. М. Пржевальский, М. К. Козлов, И. Д. Черский, П. П. Семёнов—Тянь-Шанский, Г. Н. Потанин, В. А. Обручев, уран зохёолшод А. П. Чехов, В. Г. Короленко болон бусад унаагаар шэрүүлжэ, Сибириин харгын захагүй утые, ялхитай болдогтойе мэдэһэн юм. Тэдэнэй зариман манай Буряад оронийе шэнжэлхэ талаар хубитаяа оруулһан байха.

Сибириин харгыгаар Емельян Пугачёвой восстанида хабаадалсагшадые хайра гамгүйгөөр тууһан юм. Тэдэнэй үри һадаһан Кабанскын аймагай Колесово, Твороговo, Шигаево гэжэ нютагуудта ажаһууна. 1756 ондо манай Буряадта «шэмээшэгүүд» гэхэ гү, али шажанай шэнэ гуримда орохоо арсаашад сүлэлгэдэ заруулһан намтартай. Тэдэнэр ехэнхидээ Бэшүүрэй, Мухар-Шэбэрэй аймагуудаар нютагжажа, хэр угһаа малша буряадуудтайгаа анда нүхэд болошо, таряа ургуулха дадалтай болоһон шуу.

Сибириин тракт харгын түүхэ дундаршагүй баян. Һонирхолтойшье. Энэ харгын бүхы уйдхар зоболонгые 121 декабрист һайн мэдэхэ. Тэдэнэй олонхинь, жэшээнь, аха дүүнэр Бестужевтан болон бусад манай Буряад ороной зарим нютагуудаар байрлажа, нютаг зониие гэгээрүүлхэ, түрүү үзэл бодолые тайлбарилан ойлгуулха талаар хубитаяа оруулһан байна. Республикымнай город болон тосхонуудай зарим гудамжануyд декабристнуудай нэрэ алдарые мүнхэрүүлнэ. Музейнүүдэй экспонадуудтай танилсаа һаа, декабристнуудай ажал ябуулгада зорюулагдаһан булангуудые хаража һонирхохо, омогорхон баясахал байхат.

Эрхэ сүлөөтэ байдалай, зол жаргалай түлөө тэмсэгшэд энэ харгыгаар захагүй олоор туугдаа. Тэдэнэй тариһан үрэ жэмэс һалбаран ургажа, агуу А. С. Пушкинай шүлэгэй мүрнүүдэй холын хараа зорилготой, тон зүб байһые эли бодо гэршэлнэ ха юм.

1870 ондо энэ харгыгаар нэгэ каретэ шорой тооһо бурьюулһаар гараһан. Ородой географическа бүлгэмэй бодото гэшүүн Николай Любавин досоонь һуужа ябаа гэхэ. Теэд энэмнай Н. Любавин бэшэ, харин элитэ революционер-народник, Карл Марксын дүтын нүхэр, «Капитал» гэжэ номые ородшолһон Герман Лопатин байгаа бшуу. Нэршүүгэй уурхайда хүдэлжэ байһан революционер-демократ, уран зохёолшо Николай Григорьевич Чернышевскиие ямар нэгэ аргаар шоронһоо сүлөөлхэ һанаатай ябаа ха юм. Һайн һайхан һэдэлгэнь урагшагүйдэжэ, сагдаанарта баригдаа һэн.

Сибириин дардам харгы!.. Зүгөөр дардамшье харгы бэшэ, харин «Сибирь — сүлэлгын орон, баабгайнуудай байрладаг газар» гэхэ мэтын шэхэндэ угаа харша үгэ тараaһан харгы байгаа ха юм. Энэ харгын түүхэ дундаршагүй баян, гансал нэгэ хэһэгтэйнь танилсуулбабди.

...Хоёр зуун жэл үнгэрөө. Мүнөө энэ харгыгаар ябаашад хүүгэдэй согтой хүхюу энеэдэ зугаа шагнажа баясана, асари томо барилгануудые бодхоожо байгшадаар омогорхоно!

Е. ГОЛУБЕВ.
Буряадай ниитын эрдэмэй институдай хүдэлмэрилэгшэ.

ЕҺО ЗАНШАЛАА ҺЭРГЭЭЕ

«Неделя» газетын һүүлшын нэгэ номерто К. Королёвой һонирхолтой статья тунхаглагдаа. Тус статья доторoo автор гэр бүлын уг унги тухай хэлэнэ. «Би мүнөө жара наһатайб. Хүгшэн аба эжы хоёроо мэдэхэгүйм гэмшэлтэй. Тиигэбэшье ахатайгаа хамта үбгэ эсэгэнэр, уг гарбал тухайдаа һонирхолтой материалнуудые суглуулжа эхилээбди» гэжэ тэрэ бэшэнэ.

Аха дүү хоёр үнэхөөрөөшье һонирхолтой материал суглуулаа. Хүгшэн абань, мүн тэрэнэйнь эсэгэ ёһотой бэрхэ сэрэгшэд ябаһан юм хэ. Нэгэнинь Болгарине түүрэгүүдһээ сүлөөлэлсэжэ, Плевка хотын түлөө эрэлхэг зоримгойгоор дайлалдаа. Нүгөөдэнь ород-япон дайнда хабаадалсаа. «Түрэһэн үхибүүдни уг гарбал тухайгаа юушье мэдэхэгүй байгаа. Харин мүнөө юу хээ мэдэхэ, һонирходог болоо. Уг гарбалаа мэдэнгүй ябаха гээшэ одоо эшхэбтэр байна. Түрэлхидөө, үбгэ эсэгэнэрээ хүндэлөөгүй, тоогоогүй ябаһантай адлирхуу ха юм» гэжэ тэрэ бэшэнэ. Энэнь тон зүб гээшэ. Үбгэ эсэгэнэрээ һанан дурдажа ябаха хүн бүхэнэй нангин уялга мүн!

Гэхэтэй хамта манай буряад арадташье хэр угһаа һайн һайхан ёһо заншал байһан юм. Уг гарбал тухайдаа хөөрэлдэжэ, хэды арбаад үеынхидые һайн мэдэхэ байгаа. Тэрэ ёһо заншалаа үхибүүдтээ, ашанартаа, гушанартаа дамжуулжа үгэөд, саашадань наринаар сахижа, дамжуулжа ябахыень захигша бэлэй. Гэр бүлын үдэр бүриин үйлэ хэрэгүүдые гэхэ гү, али уг гарбалда сэхэ хабаатай зүйлнүүдые суглуулжа, бэшэжэ ябагшад манай Буряадта олон байгаа. Жэшээнь, Шираб-Нимбу Хобитуев (1887 он), Аюша Очиров, Тугулдур Тобоев (1868 он), Вандан Юмсунов (1875 он) болон олон бусад угай бэшэг зохёожо, нютаг һууриндаа эгээл хүндэтэй хүнүүд ябаһан юм.

Энэмнай миил хоёр үгөөр хэлэгдэхэ юумэн бэшэл. Нютаг нютагай һонирхолтой хөөрөөе саарһан дээрэ бэшэжэ, мүнхэ наһатай болгоһониинь тон һайшаалтай. Тиигэжэ үльгэр домогууд маанадта дамжажа ерээ ха юм. Эдэ мэтэ миил тэнгэриһээ буугаагүй, харин арад зоной дунда бурилдэжэ гараа. Тиимэл тула хүн зоной ажабайдалһаа эшэ үндэһэтэй болоно. Энэ асуудалаар мүнөө эрдэмтэд һонирхожо, шэнжэлэл хэнэ. Саарһан дээрэ бэшэгдээгүй олонхи зүйлнүүд мүр сараагүй үгы болоо.

Уг гарбалаа мартахагүй гээшэ тон шухала асуудал болоно. Арадай һайн һайхан энэ ёһо заншалые һэргээхэдэ муу юумэн болохогүй, харин саашанхи үеынхидтэ хэрэгтэй байхал.

Уг гарбал мэдэхэ үндэр наһатай үбгэд, хүгшэд нютаг бүхэндэ байгаа ёһотой. Тэдэнтэй саг үргэлжэ уулзажа, угай бэшэгүүд тухай хөөрүүлжэ байгаа һаа, ехэл һайн бэлэй. Гэр бүлэ, үбгэ эсэгэнэр тухайдаа одоо аятай зохидоор хөөрэхэл байха.

Хэнэйшье мэдэһээр, эрдэмтэд энэ асуудалаар ходо һонирхожо, шэнжэлэл хэжэ байдаг һааб даа. Үшөө гушаад онуудаар Эрхүүгэй университедэй профессор Б. Э. Петри «Буряадай ажабайдал» гэжэ журналда угай бэшэг суглуулха тухай статья тунхаглуулһан юм. Угай бэшэгүүдые хайшан гэжэ суглуулхада зохид таарууу байхаб, ямар онол арга хэрэглэхэб гэхэ мэтын тон туһатай зүбшэл заабари заажа үгөө бэлэй.

Буряадай мэдээжэ эрдэмтэ Ц. Цыдендамбаевай «Буряадай түүхэ ба угай бэшэгүүд» гэжэ нилээд горитойхон ном һаяшаг гараа. Эрдэмтэд энэ талаар яһала ехэ ажал хэһэн байна. Буряад арадай түүхэ эгээл эндэһээ эхитэй ха юм. Энэ ном уншаад байхадаа, уг гарбал тухай материал хайшан гэжэ суглуулхаяа мэдэхэ болонобди.

Буряад арадайнгаа һайн һайхан ёһо заншал һэргээн бодхоожо, үбгэ эсэгэнэр, уг гарбал тухайдаа материал суглуулая! Хойто үеынхиднай бидэнэртэ баясажа, һайн һайханаар дурсан ябаха бшуу. Суглуулһан материалнуудаа Буряадай ниитын эрдэмэй институдта, Хяагтын болон Улаан-Үдын хизаар ороноо шэнжэлгын музейнүүдтэ эльгээжэ байгты. Юуб гэхэдэ, эдэ зургаануудта буряад арадай угай бэшэгүүдые шэнжэлдэг юм.

Р. ТУГУТОВ.
Хяагтын хизаар ороноо шэнжэлгын музейн директор.

МАНАЙ АЙЛШАН

Аха дүү Монголой Арадай Республикын багшанарай дээдэ һургуулиин студентнэр манай Доржи Банзаровай нэрэмжэтэ багшанарай дээдэ һургуулида айлшаар ерэдэг һайхан заншалтай болонхой юм. Энэшье зун хори гаран хүбүүд, басагад айлшаар ерээ. Тэдэнэрэй дунда монгол хэлэнэй, литературын факультедэй 3-дахи курсын студент, залуу поэт Раднаагийн Бумцэнд яоалсаа. Тэрэнэй шүлэгүүд газетэ болон журналнуудта саг үргэлжэ толилогдожо байдаг юм. Буряад ороноор айлшалжа ябаха үедөө тэрэнэй бэшэһэн хоёр шүлэгые уншагшадайнгаа анхаралда табинабди.

Сэлэнгэ мүрэн

Мүрэн Сэлэнгэ миралзан урдана,
Мүнгэн долгиёо үлгыдэн тууна.
Туумал долгинойнь эбхэрээе
Туулайн гүйдэл гэлтэй лэ.
Намдуухан урдана Сэлэнгэ мүрэн.
Набша бургааһан эрьедэнь ургаад,
Тунгалаг уһанай нюруу дээрэ
Тодо һоноороо гэрэлтэн харагдана.
Һэрюухэн һэбшээндэ надхан найгаһан
Һаглагар һөөгэй торгон үндэһые
Эбхэрэн ерэһэн уһанай долгин
Эльбээд абана угаа аалин.
Хөөрхэн басаганай харахан гэзэгын
Хонгор һалхинда намилзаха мэгээр
Номин долгёор Сэлэнгэ миралзан,
Номхон даруу урдажал байна.

Буряад басаган

Хонгор һалхинай аалин үлеэлтээр
Хээрын нуурай хүбөө дээрэһээ
Хун шубуунай ниидэхэ мэтээр
Хөөрхэн шарайда энеэбхилэл
бадаруулһан
Сэбэрхэн буряад басаган алхална.
Сэбэрхэн буряад басаган, шн
Хангай тайгын үзэсхэлэн һайхан
Хангал арюун сэсэг юм гүш?
Һүниин нуурай долгин дээгүүр
Хөөрэн тамарһан хун юм гүш?
Аажам үдэшын һонор дуулимда
Агаар эсхэн шуумар түргэнөөр
Алтан хараасгайн ниидэхэ мэтээр
Арюухан шарайдаа баясхалан
тодоруулһан
Сэбэрхэн буряад басаган алхална.
Сэбэрхэн буряад басаган, шн
Сэлгеэ талын шэмэг болоһон
Сэнхир ургын дэльбэ юм гүш?
Сэлмэг тэнгэриин наран доро
Сэнгэн наадаһан һогоон юм гүш?

Б. БАТОЕВ буряадшалба.

ОНЬҺОН ҮГЭНҮҮД

Муу хүндэ һай хэтэр
туһагүй,
Мушхуу модондо мунса
далайтар хахархагүй.

Һайн хүндэ һаад хэтэр
туһалха,
Һалбар хүндэ алта
адхуултар алдаха.

Хүхэ далай хүбөөгүй,
Хүдхэ хүн нүхэргүй.

Адхарһан бороо уры
тээшээ,
Азагүй хүн буруу тээшээ.

Гэртээ гэргэн мэдэлтэй,
Айлда арсалан шэнги.

Хомхой хүн хоро ехэтэй,
Мэхэтэй хүн миил
энеэдэг.

Һаар хүн һаамгалзааша,
Һалихай хүн эмнеэшэ.

Шадалтай хүнэй гарынь
ута,
Шадалгүй хүнэй
шандааһан һула.

Хобууша хүнэй хэлэн ута,
Хойлог шубуунай
хоншоор улаан,

Худалша хүн
худхуулааша,
Һайн хүнэй сэдьхэл
тэгшэ.

Зандан модон
задаршагүй бүхэ,
Залхуу хүн заһаршагүй
мунхаг,

Ажалша хүн алдартай,
Архинша зайгуул
хүндэгүй.

Хэрүүлшэ хүн хэдэр,
Хараалша хүн хадхуу.

Эмниг мориин эрхэдэг
Энгин тэмээн буридаг.

Хатайр мяхан шүлэгүй.
Харуу һамган тогоогүй.

Ерэһэн айлшан мордохо
Ороһон бороон арилха.

Мухар-Шэбэрэй аймагай «Одон» совхозой хүдэлмэришэн Сэмжит Эрдынеевагай суглуулбариһаа.

ШЭНЭ БЭРИДЭ—ҮРЕЭЛ

Шоно хүсэхэ хүлэгые
асараарай.
Шулуу сабшаха бүладые
асараарай!
Унтаршагүй галтай,
Уйдашагүй нүхэртэй
болоорой!
Газар хотоймо үнэр боло,
Гал хотоймо баян боло!

Б. ЦЫРЕНОВЭЙ суглуулбариһаа.

ГАЙХАЛТАЙ

1955 ондо зунай дулаахан үдэр һэн. Хушуун-Үзүүр нютагай түмэршэ дархан Цыренгармаев Бадмажаб гэжэ хүн Хухюуртын булаг түлеэндэ ошоһон байгаа. Ойдо ороод ябажа ябатараа, Бадмажаб гэнтэ бүдэржэ унашан алдаа гэхэ. Харан гэһээнь, урьха боложо табигдаһан шабын түмэр байгаа. Тэрэнь 30 сантиметр тухай бүдүүнтэй, шэнэһэндэ уятай. Харин уяһан газарынь оройдоол... дүрбэн сантиметр байба.

Тэрэ түмэр үмхиршэһэн байгаа. Энэ гушан жэлэй саана шандаганда табиһан урьха.

Тэрэ модон яажа бэеэ даажа, слон жэлдэ ургаа гээшэб, гайхалтай?

Б. ЦЫРЕНОВ.

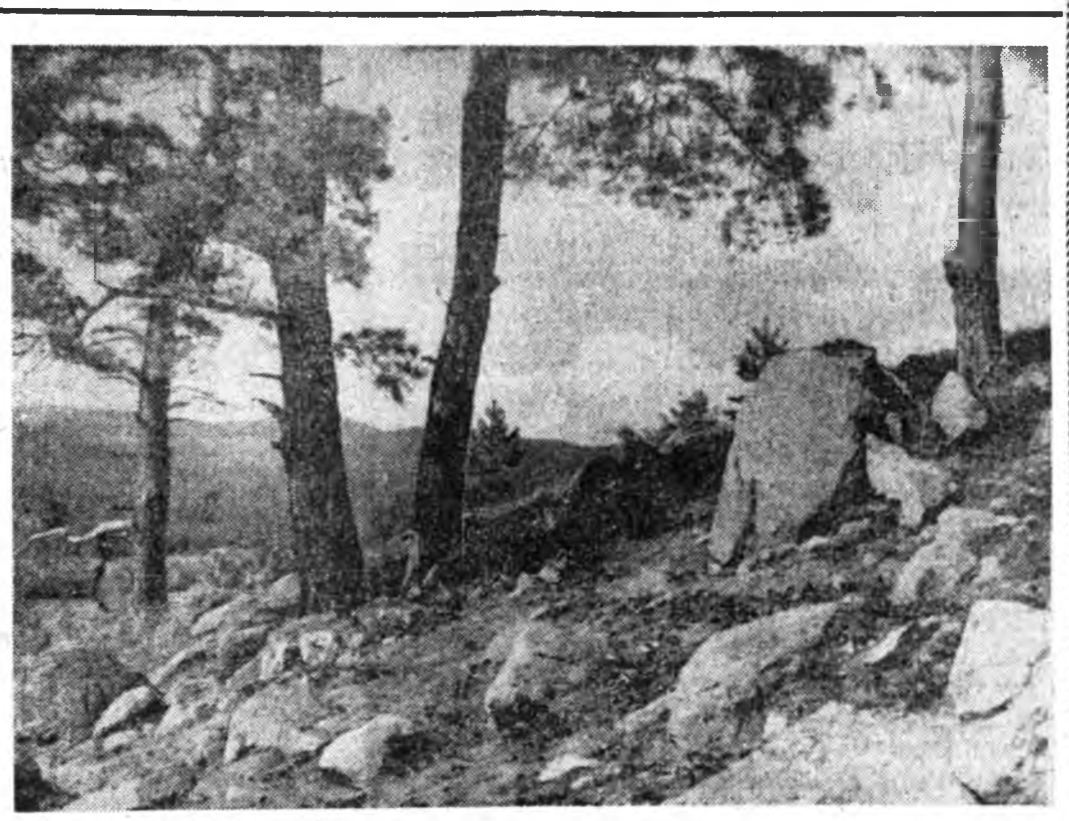

Талын нарһад.

П. ЯХНОВЕЦКИИН фото.

ҺАЙРХУУ АНГУУШАН

Урдын урда сагта нэгэ нютагта нэгэ айхабтар һайрхуу ангуушан байгаа һэн ха. «Наһан соогоо олон ан унагааһан хүмби. Ан бүхэнэй мяхые үнэрөөрнь танижа мэдэдэг хүмби», — гэжэ тэрэ хүнүүдтэ һайрхажа ябадаг байгаа.

Нэгэтэ нютагайнь гурбан ангуушад тэрэнэй агнажа гараһые мэдээд, отогтонь ерэбэ ха. «Энэ ангуушамнай ан бүхэнэй мяха үнэрөөрнь танижа мэдэдэгби гэжэ нээрээ хэлэдэг юм аа гү, зорюута шалгажа үзээлши», гэлдэн, тарбага алажа, арһыень үбшөөд, мяхыень шанаба ха.

Удангүй үнөөхи ангуушаниинь хүрэжэ ерэбэ.

— Зай, тамнай наһан соогоо олон ангуудые агнажа дүршэһэн хүн гээшэт. Бидэ тандаа нэгэ тарган гэгшын хэрмэнэй мяха шанаад хүлеэжэ байгаалди. Энэ мяханһаамнай эдижэ хайрлыт даа, — гэжэ ангуушадай нэгэн һайрхуу ангуушанай урда мүнөөхи тарбаганайнгаа мяха табижа үгэбэ.

— Мүн даа, тиимэл амтатай мяханай үнэр абаад ерээ һэм, — гэжэ урмашан хэлэбэ ха һайрхуунь.

Тиигээд тэрэ тарбаганайнь мяха амтархажа, дууһан эдижэрхибэ.

Гурбан ангуушад нюур нюураа харалсан, бүтүү эмнилсэнэд.

— Зай, хэр амтатай хэрмэн байбаб даа?

— Хэлээ таһа хазажархихаар амтатай хэрмэн байба даа. Би наһан соогоо иимэ амтатай, тарган хэрмэнэй мяха эдижэ үзөөгүйб. Намда иимэ тарган хэрмэн дайралдахаяа яанаб даа, — гэбэ ха.

Тэдэнэй нэгэн алаһан тарбаганайнгаа тархи, һабарнуудыень гаргажа, һайрхуу ангуушанайнгаа урда табяад:

— Энээхэн ангай мяха эдеэлтэ даа, — гэбэ.

«Эй, таанарни юундэ намайгаа гасаалба гээшэбта? — гэжэ урмаа таһарангяар һайрхуунь хэлээд, ойгоо гутан охижо, эдиһэн мяхаяа хуу бөөлжэжэ хаяба.

Тэрэ гэһэн сагһаа хойшо «ан бүхэнэй мяха үнэрөөрнь танижа мэдэдэг хүнби» гэжэ хүнүүдтэ һайрхажа ябахаяа болёо һэн ха.

Г. ГЭСЭГЖАПОВА.

ПРАВДА БУРЯТИИ

Нэгэдэхи хуудаһанда. «Арадай дружина» — түрүү бэшэг. «Механизаторнууд, саашадаашье иигэжэл үргэлжэлэгты! — суглуулбари. КПСС-эй ЦК-да, СССР-эй Министрнүүдэй Советдэ.

Хоёрдохи хуудаһан тематическа — арадай хиналтада зорюулагдана.

Гурбадахи хуудаһанда. «Самодеятельнэ уран зураашадай «Ажалые алдаршуулая!» гэһэн Бүхэсоюзна выставкын дүнгүүд тушаа — суглуулбари. Наука болон техникын һонинууд — «Гүрэнүүдэй хилэ алхаһан ЛЭП-эй аранганууд». Хилын саанахи һонинууд.

Дүрбэдэхи хуудаһанда. Субботын үдэрэй хуудаһан.

СЭНХИР ЭКРАН

НЭГЭДЭХИ ПРОГРАММА

Улаан-Үдэ. 10.30 — «Снегурочка» — уран һайханай фильм. 12.00 — «БАМ — агуу барилга» — дамжуулга. **«Орбита».** 13.05 — Һүүлэй һонин. 13.10 — Мультфильмнүүдэй программа (үнгэтэ) 13.40 — «Элүүр энхын асуудал» — эрдэм-шэнжэлэлгын дэлгэрэнгы программа. 14.10 — «Үглөөнэй почто» — хүгжэмтэ программа (үнгэтэ). 14.40 — «Очевидное-невероятное» — киногой шэнжэлэл. 15.40 — «Дэлхэйн арадуудай бэлиг шадабари» (үнгэтэ). 16.05 — Г. Горин, А. Арканов. «Маленьки[...] медии большого дома» [...] ковско сатирын театр[...] жэг (үнгэтэ). 17.20—1[...] Забһарлалга. 17.30 — [...] гэй үргэлжэлэл. 19.0[...] «Время» — мэдээсэлэ[...] грамма. 19.30 — Спо[...] программа. 1. Дэлхэйн [...] хүсэтэй акробадууд. 2.[...] тараар дэлхэйн нэрэ [...] хүртэхын түлөө. 20.1[...] «Артлото». 21.45 — «[...] рители Самотлора» — [...] визионно очерк. 22.[...] 22.40 — Забһарлалга. [...] — «Искусствын [...] нууд». СССР-эй арад[...] тист Михаил Ульянов. [...] — «Время» — мэдээ[...] программа. 00.30 — [...] путь» — уран һай[...] фильм.

Редакторай орлогшо М. Н. НИМА[...]

«БУРЯАД ҮНЭН» 1974 оной сентябриин 28. 4-дэхи хуудаһан. Типография управления по делам издательств, полиграфии и книжной торговли Совета Министров БурАССР Н-00575. Заказ №[...]